Бутун дунё пролетарлари, бирлашингиз!

Қишлоқ ҲАҚИҚАТИ

1990 йил 20 июль
ЖУМА
№ 165 (4.958).

Ўзбекистон Коммунистик партияси Марказий Комитетининг газетаси

1974 йил 1 январдан буён нашр этилади ◆ Душанбадан ташқари ҳар куни чиқади ◆ Баҳоси 3 тийин

ЎЗБЕКИСТОН КОМПАРТИЯСИ МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИ БЮРОСИДА

18 июль куни Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети бюросининг навбатдаги мажлиси бўлди. Бюро КПСС XXVIII съезди қарорларини рўёбга чиқариш юзасидан Марказий Комитетнинг биринчи галда бажарилиши лозим бўлган ташкилий-сиёсий тадбирларини тасдиқлади. Ушбу масалани муҳокама қилиш чоғида XXVIII съезднинг йўл-йўриқларини тарғиб қилиш, тушунтириш ва бажаришга оид барча ишларни иқтисодиётни ривожлантиришнинг энг муҳим вазифаларини, етилган ижтимоий масалаларни рўёбга чиқариш, жумҳурият ижтимоий-сиёсий турмушини демократиялаш билан, миллатлараро муносабатлар кескинлигини пасайтириш ва ана шу муносабатларни такомиллаштиришга доир ишлар билан узвий боғлаб олиб бориш зарурлиги таъкидланди.

Марказий Комитет бюроси партия комитетлари ва халқ депутатлари маҳаллий Советларининг вазифаларини фарқлаб олиш, сиёсий системада Советларнинг мавқеини ошириш юзасидан жумҳурият вилоятлари, шаҳарлари ва районларида амалга оширилаётган тадбирлар тўғрисидаги масалани кўриб чиқди. Мажлисда партия комитетларининг кўпгина биринчи котиблари Советларнинг раисларига тааллуқли ўз ваколатларини партия органлари орқали амалга оширишга уриниб, сиёсий калтабинлик қилаётганликлари таъкидланди. Улар вужудга келаётган кўп партиялилик шароитида реал ҳокимият органлари сифатида Советларнинг ролига етарли баҳо бермаслик қайта қуриш жараёнларига тўсқинлик қилишини ҳисобга олмаяптилар.

Советларда шу пайтгача партия гуруҳлари иш бошламаганлигини ҳам йўл қўйиб бўлмайдиган ҳолат, деб баҳолаш керак. Бунинг натижасида депутат коммунистлар партия йўлини ўтказишда яккаланиб қолганлар.

Қабул қилинган қарорда бюро КПСС XXVIII съездининг қарорларига мувофиқ вилоят, шаҳар ва район партия комитетлари зиммасига реал ҳокимият органлари сифатида халқ депутатлари Советлари билан мутлақо янгича ўзаро муносабатлар ўрнатиш юзасидан аниқ-равшан тадбирларни амалга ошириш вазифасини юклади. Уларга барча даражалардаги Советларда партия гуруҳлари фаолиятини жонлантириш вазифаси топширилди. Коммунистлар Советлар ишида иштирок этар эканлар, КПССнинг дастурий мақсадларига, ўз сайловчиларининг хоҳиш-иродасига амал қилишлари ва барча депутатларнинг бирдамлигига, сессияларда қабул қилинадиган қарорларнинг амалий руҳда бўлишига эришишлари зарур.

Қарорда партия комитетлари халқ ҳокимияти ва маҳаллий ўзини ўзи бошқарув органлари сифатида Советларнинг тезроқ қарор топишига кўмаклашишлари лозим эканлиги таъкидланади. Вилоят, шаҳар ва район партия комитетларининг Советлар раислари этиб сайланган биринчи котибларига халқ депутатлари маҳаллий Советлари ишининг долзарб муаммоларига эътиборни қаратиш, ижтимоий-иқтисодий ривожланишнинг, аҳолининг энг муҳим эҳтиёжларини қондиришнинг барча вазифаларини улар орқали ҳал этиш таклиф қилинди.

Бюро Ўзбекистон ССР Олий Советининг коммунист раҳбарларига Советлар, уларнинг комиссиялари раҳбарлари ва аппарат ходимлари ўқувини йўлга қўйишни, уларга доимий методик ёрдам беришни, ҳокимият маҳаллий идоралари билан алоқани мустаҳкамлашни тавсия этди. «Ўзбекистон ССРда маҳаллий ўзини ўзи бошқарув ва маҳаллий хўжалик тўғрисида»ги қонун лойиҳасини ишлаб чиқишни жадаллаштириш зарурлиги таъкидланди.

Мажлисда Марказий Комитет бюросининг «Ўзбекистон Компартияси вилоят комитетлари аппарати структурасини қайта ташкил этиш тўғрисида»ги 1990 йил 14 майдаги қарори қандай бажарилаётганлиги муҳокама қилинди.

Бюро вилоят партия комитетлари, Марказий Комитет бўлимлари ва ишлар мудирлигидан вилоят комитетлари аппарати структурасини қайта ташкил этишни шу йил 15 августгача бўлган муддатда туғаллашга оид шошилинч чоралар кўришни талаб қилди.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети бюроси жумҳурият ижтимоий-сиёсий турмушига доир бошқа баъзи масалаларни ҳам кўриб чиқди.

Шу кун мавзуида

ҒЎЗАНИ ЧИЛПИШ

Термиз районидаги «Гулбаҳор» совхози, Косон районидаги Ленин номли колхоз, Ангор районидаги Куйбишев номли колхоз деҳқонлари жумҳуриятда биринчи бўлиб ғўзаларни танлаб чилпишга киришдилар. Бу муҳим юмуш Бухоро область Қоракўл районидаги «Правда» колхозининг Мирза Хайруллаев бошлиқ бригадасида ҳам бошланди.

— Чилпишни барвақт бошламадингизлармиг? — сўраймиз бригадирдан.

— Йўқ, барвақт эмас, — ишонч билан жавоб қайтаради у. — Тўғри, бултургига қараганда бирмунча эрта, бироқ ҳосил шохларининг сони муҳим юмушни бошлашни тақозо этаяпти. Ҳар туп ниҳолда 2—3 тадан кўсак, камида 15—16 ҳосил шохи мавжуд. Гул ва шоналар одатдагидан икки ҳисса кўп.

Дарҳақиқат, об-ҳаво шароити, айниқса июннинг иккинчи ярми ва июлнинг бошланиши ғўзаларнинг ривожланиши учун қулай бўлди. Ниҳолларнинг ўсиши кўп йиллик кўрсаткичлардан қарийб бир ҳафта илгари.

— Ғўзани чилпишнинг қандай нафи бор? — сўраймиз Мирза акадан.

— Унинг нафи катта, — дейди бригадир. — Ниҳол ғовлаб кетмайди, иккинчидан ҳосил тугунчалари кам тўкилади, учинчидан кўсакларнинг пайдо бўлиши жадаллашади, ниҳоят кўсаклар йириклашади, ҳосил эртароқ пишади.

Маълумки, ғўзанинг ўсиш нуқтасига илдиз тармоғидан сув ва озиқ моддалар оқиб келади. Натижада ҳосил шохлари ва тугунчаларининг ривожи секинлашади, баъзи ҳолларда уларнинг тўкилиши рўй беради. Агар ғўза ўз вақтида чилпилса, шона ва ҳосил тугунларининг тўкилишини хийла камайтириш мумкин.

Ғўзани чилпиш муддатларини белгилашда ҳар бир даланинг ҳолати алоҳида ўрганилиб, табақалаштирилади. Бунда сув таъминоти, сизот сувларининг сатҳи, тупроқ унумдорлиги, ўсимлик нави ва қалинлиги, ўсиши ва ривожланиши ҳисобга олинади. Мўътадил қалинлик ва ривожланишга эга бўлган ғўзанинг ўрта толали навларида 14—16, ингичка толали навларда 18—20 та ҳосил шохи пайдо бўлганда чилпиш тавсия этилади.

Механизациялаштирилган чилпиш усулига алоҳида эътибор қаратиш лозим. Бунинг фойдали жиҳатлари сўнгги йилларда Сирдарё, Жиззах, Қашқадарё, Тошкент областлари ва Қорақалпоғистон АССР хўжаликларида яққол намоён бўлаяпти. Бунда меҳнат унумдорлиги юксалибгина қолмай, ғўза тупларининг бир хиллигига, машина теримига мос бўлишига эришилади.

Ҳозир хўжаликларда 60 сантиметрли қатор ораларига ишлов берадиган ЧВХ-4 ва кенг қаторли пайкалларга мўлжалланган ЧВХ-3,6, ЧВХ-4Б мосламалари мавжуд. Улар культиваторларга тиркаб ишлатилади ва навбатдаги ишлов ёки жўяк олиш пайтида қўлланилади.

Чилпиш механизация воситасида бажарилса, аксарият ҳолларда икки карра бажарилиши шарт. Чунки даладаги ўсимликлар бўйи бир хилда бўлмайди. Такрорий чилпиш одатда биринчисидан кейин 7—10 кун ўтгач амалга оширилади. Аксарият пахтакор мамлакатларда (АҚШ, Испания, Аргентина ва бошқалар) ғўзани қўлда ёки механизация ёрдамида чилпиш ўрнига пикс доривори қўлланилади. У пуркалганда ғўзанинг бўйи ва энига ўсишини секинлаштиради. Ғўзапоя ингичка ва қаттиқ бўлади. Поянинг анатомик қурилиши ўзгаради, сув ва озуқа моддаларини ўтказиш қобилияти ошади. Умуман ғўза туплари ихчам бўлади, бу эса қуёш нурининг баравар етиб келишига, ҳавонинг яхши айланиб туришига имкон беради. Табиийки, бу фотосинтез жараёнини тезлаштиради, ҳосилдорликни оширади.

Республикамизда ҳам пикс дориворини қўлланиш яхши натижалар бераяпти. Хўжаликларнинг раҳбарлари ва мутахассислари ана шу дориворни харид қилишни сўрамоқдалар. Аммо республикада марказлаштирилган валюта фондининг йўқлиги ушбу юқори самарали дориворни харид қилиш ва қўлланиш имкониятини бермаяпти.

Пикс дориворининг баъзи хусусиятлари тур препаратига ўхшаб кетади. Бу доривор хўжаликларнинг раҳбарлари ва мутахассисларига яхши таниш. 1989 йилда тур доривори Зомин районидаги «Партия XXV съезди» совхозида муваффақиятли қўлланилди. 1500 гектар пахтазорга тур доривори пуркалди. Уни Фарғона районидаги Ленин номли, Тошлоқ районидаги Карл Маркс номли колхозларнинг деҳқонлари кўп йиллардан буён самарали қўлланмоқдалар. Тур дориворини Озарбайжон, Тожикистон, Туркманистон пахтакорлари ҳам бажонидил ишлатмоқдалар. У ҳосилдорликни оширишга кўмаклашиш билан бирга тола сифатини ҳам яхшиламоқда.

Тур мамлакатимизда ва республикамизда 60 фоизли эритма тарзида кенг тарқалган. Ўсимликларга пуркалганда тез парчаланади ва ҳосилда из қолдирмайди. Шу сабабли тупроқ ва сувда ҳам тўпланиб қолмайди, атроф муҳитини ифлослантирмайди. Дориворнинг яхши хусусиятларидан яна бири озиқ-овқат экинларининг тўйимлилиги ва технологик хусусиятларига салбий таъсир кўрсатмайди.

Доривор асосан ўсимликнинг вегетатив органларига таъсир этади. У ҳужайранинг, поянинг ўсишини тўхтатиб қўяди ва кўндаланг йўналишларга бўлинишини кучайтиради.

Тур дориворини қўллашнинг муҳим шартларидан бири уни тўғри сарфлашдир. Ҳар гектар ерга ўрта толали навлар учун 0,25—0,3, ингичка толали навлар учун 0,4 килограмм доривор сарфлаш мақсадга мувофиқ.

Ушбу усулни кенг жорий этиш ғўзани қўлда ёки механизм воситасида чилпишга зарурат қолдирмайди, меҳнат унумдорлигини 4—5 баравар кўтариш имконини беради.

Р. НАЗАРОВ,
Ўзбекистон ССР Қишлоқ хўжалиги давлат-кооператив комитети пахтачилик бошқармасининг бошлиғи.

Октябрь районидаги «Уч қаҳрамон» совхозининг Қўчқор Ўришбоев бошлиқ ижарачилар жамоаси 46 кишидан иборат. Улар хўжаликнинг 430 гектар ерини беш йил муддатга ижарага олишган. Ана шу муддат ичида жамоа ўз тасарруфидаги пахта экиладиган майдонлар ҳосилдорлигини 8 центнер оширмоқчи. Жорий йилда режадаги 28 центнер ўрнига 30 центнердан юқори навли пахта етиштириш мўлжалланаяпти.

СУРАТДА: жамоа етакчиси Қ. Ўришбоев ва звено бошлиғи Б. Есимова.

К. ЖЎРАҚУЛОВ
олган сурат.

Қишлоқ саноати муаммолари

ЁЗНИКИ ҚИШГА ДОРИ

Мана, Ўзбекистон Компартиясининг XXII съездидан кейин ҳам бир ойдан мўлроқ вақт ўтди. Очиқ эътироф этамизки, бу анжуман жумҳуриятимиз тақдирида муҳим аҳамият касб этади. Боиси, унда ўткир муаммолар ечими билан боғлиқ тадбирлар белгиланди, халқ манфаатларига тўла-тўкис йўғрилган қарорлар қабул қилинди. Хусусан, мен съездда делегат сифатида қатнашиб, зўр қониқиш ҳосил қилдим. Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи котиби, Ўзбекистон ССР президенти И. А. Каримовнинг маърузасида ва музокарачиларнинг нутқларида жумҳуриятимизни тангликдан олиб чиқиш ҳақида куюнчаклик билан фикр юритилди, муаммоларни ҳал этишнинг энг мақбул йўллари танланди.

Маърузада алоҳида таъкидланганидек, Ўзбекистон Компартиясининг аграр сиёсати аҳолини озиқ-овқат маҳсулотлари билан таъминлаш учун озиқ-овқат комплексини устун даражада ривожлантиришга асосланади. 1995 йилгача мева, сабзавот маҳсулотлари етиштиришни 2 баравардан зиёдроқ кўпайтиришни кўзда тутувчи дастур ишлаб чиқилди. Бу эса жумҳурият аҳолиси эҳтиёжларини таъминлайди. Шунингдек ана шу маҳсулотларни ўзаро манфаатли шартлар асосида сотишни кўпайтириш имкониятини яратади.

Ҳақиқатда мева-сабзавот етиштиришни кўпайтирмай туриб халқ дастурхонини тўкин этолмаймиз. Тўғри, бозор айлансангиз. расталарни ҳамиша тўкин кўрасиз. Лекин мева-чеванинг баҳоси чақиб олади. Истеъмолчилар киссасидаги пулнинг бебаракалиги улар эҳтиёжларига яраша ноз-неъмат олишларига чидаш бермайди. Фақат бели бақувватларгина бозорга кунаро кира оладилар. Оддий меҳнаткаш эса... Шунинг учун кўпчилик ёз неъматларидан шунчаки тотиб кўриш билангина чекланишга мажбур-да! Агар мўл-кўл бўлганида, унинг баҳоси арзонлашганида бошқа гап эди.

Бизнинг комбинатда қуруқ мева, узум ва сабзавот қайта ишланади. Ҳозир йилига 12 минг тонна қуритилган неъматлар, 15 минг тонна майиз, 1.000 тонна саноат негизида ишлов берилган сабзавотни истеъмолчиларга етказиш имкониятига эгамиз. Италиядан келтириб ўрнатилган қуритиш машинасининг қуввати жуда юқори. Айни маҳалда 1 минг 400 киши меҳнат қилаётир. Уларга барча қулайликлар яратганмиз. Фақат хом ашё масаласи бизни қийнаб келмоқда. Бу комбинатимиз учун сурункали «касалликка» айландики, бугун тер тўкаётган ишчига эртага узлуксиз юмуш топиб беришга кафолатимиз йўқ ҳисоби. Улар баъзан 2—3 ойлаб бекор қолишлари такрорланяпти.

Агар хом ашё етарли бўлса, айниқса қуруқ мева ва узумни зарур миқдорда ғамлаб олсак, 70—75 миллион сўмликкача маҳсулот ишлаб чиқарардик, яна 500—600 киши доимий ишлаш учун жамоамиз сафига қўшиларди. Бу борадаги эзгу ниятимиз фақат орзулигича қолаётир. Комбинатнинг мавжуд қувватидан атиги 30—40 фоизгина фойдаланаяпмиз.

Бу муаммога ноҳия ва вилоятда, тор доирада ечим топиш қийин. Ечимини бутун жумҳуриятдан излаш керак. Аввало, мавжуд боғларнинг қарови кучайтирилса. Уларнинг сийраклиги сир эмас. Ҳисоб-китобларга кўра, кўчатлар бутлиги таъминланса, оласи тўлдирилса, қўшимча 120 минг тонна мева, 200 минг тонна узум олиш мумкин. Бу 20 минг тонна қуруқ мева, 40 минг тонна майиз дегани. Шунга эришмоқ учун менимча, барча боғларни тезроқ ижарага бериш маъқул. Пахта яккаҳокимлигига барҳам берилаётган экан, янги боғлар барпо этиш жуда муҳим. Аҳолига томорқа ажратилди. Энди ердан фойдаланишни назоратга олиш керак. Кўчатчиликни ривожлантириб, қадимий навларни кўпайтиришимиз лозим. План деб, пул деб инсон саломатлиги учун зарур неъматларни камайтириб юбордик. Чамаси, фақат ҳўллигида еийиладиганини эмас, балки қуритиб сақлаш мумкин бўлган мева ва узум кўчатларини ҳам ўтқазиш фойдалидир.

Кўп йиллик тажрибадан кўрдимки, ҳар бир янгилик чуқур ўйлаб ҳаётга жорий этилмаса, у бир муаммони ҳал этгани билан иккинчи ва учинчи мушкулотни келтириб чиқаради. Ҳа, бўл, ҳа бўлчиликнинг оқибатини керагидан ортиқ кўрдик. Жабрини халқ тортди. Шунинг учун энди етти ўлчаб, бир кесмасак бўлмайди. Бусиз ҳам иқтисодиётимиз танг.

Ўзбекистон Компартиясининг XXII съездида мустақил иқтисодиёт ҳақида батафсил фикр юритилди. Жуда-жуда ўринли, ҳаёт учун зарур таклифлар айтилди. Жумҳуриятимизда қурилган, барпо этилаётган кичик консерва цехлари тўғрисида баҳоли қудрат ўз фикрларимни билдирмоқчиман. Аввало, нима учун цехлар ташкил қиламиз? Кишиларни иш билан таъминлаш, исрофгарчиликка барҳам бериш, озиқ-овқат маҳсулотларини кўпайтириш учун, деб жавоб айтилиши шубҳасиз. Ана шу масалаларни ҳал этишда кичик цехларнинг аҳамиятини таъкидлаган ҳолда баъзи мулоҳазаларни билдирайлик. Консерва ўзи нима? Етиштирилган у ёки бу маҳсулотни ўз хусусиятини йўқотмай, керакли дармондориларини сақлаб, маълум бир муддатгача туришини таъминлашдир. Бу икки йўл билан рўёбга чиқарилади. Биринчиси, технология қоидаларига риоя қилган ҳолда идишларга солиб, қопқоқлаб қўйиш, иккинчиси, ота боболардан мерос қолган офтобда қуритиб сақлаш. Ҳар икки йўл ҳам керак. Фақат меъёрини билиш, бирига ортиқча зўр бериб, иккинчисини камайтириб юбормаслик зарур. Қолаверса, цехлардан самарали, бир маромда фойдаланиш осон эмас. Бундай корхоналар қимматбаҳо ускуналар билан жиҳозланади. Улар эса доимо етишмайди. Цехда тоза сувсиз, канализациясиз, буғсиз, электр энергиясиз иш юритиб бўлмайди. Идиш, шакар, қопқоқ, хом ашё етарли бўлармикин? Малакали мутахассис-чи? Яқинда Тошкентда тармоқдаги ишлар муҳокамасида қатнашиб, юқоридаги саволларим ўринли эканини ҳис этдим. Мавжуд консерва заводларининг раҳбарлари аччиқ ҳақиқатни айтишди. Бу корхоналар шиша идиш ва қопқоқлар билан атиги 50 фоиз таъминланибди. Улар қўшни жумҳуриятлардан, ҳатто хориждан келтириларкан. Муаммони ечишда кўпгина қийинчиликларга дуч келинади. Таҳлил шуни кўрсатдики, кичик цехларда 30—35 киши ишлайди. Уларни мева қуритишга жалб этиш билан банд қилса ҳам бўлади.

Консерва цехлари фақат зарур жойларда қурилса, унда ҳам кўпроқ сабзавотлар шиша идишларга солиб беркитилса. Мевалар қуритилса ва у хўжаликларнинг шундай маҳсулот топшириш планига киритилса. Колхоз ва совхозларда майдончалар тайёрлаш қийин эмас. Жойлардаги агросаноат уюшмаси мутасаддилари розилик билдиришса, мева, узум қуритиладиган шохобчаларни очишимиз, ҳар бир бўлинмада 40—50 кишини иш билан таъминлаш мумкин. Ҳозир қуруқ меванинг давлат баҳоси ҳам ёмон эмас. Аввалгидан 25—30 фоизгача кўтарилди. Аҳолидан чекланмаган миқдорда мева-узум, сабзавот сотиб олиш имкониятига эгамиз.

Қуёшли ўлкада ўрик, шафтоли, узум, қовун ва бошқа неъматларни қишга қуритиб сақламоқ инсон саломатлиги учун ғоят зарурдир. Комбинатимизга мамлакатнинг турли жойларидан қуруқ мева жўнатишимизни илтимос қилиб ёзишади. Сабаби, қуруқ мева ва майиз шифобахш. Бизнингча халқимиз саломатлигини ўйлаб иш юритсак, айни муддао бўлади.

Абдухалил ДАВЛАТОВ,
Наманган вилоятидаги Тўрақўрғон қуруқ мева, узум ва сабзавотларни қайта ишлаш «Ширинлик» комбинати директори, Ўзбекистон Компартиясининг XXII съезди делегати.

КПСС МАРКАЗИЙ НАЗОРАТ КОМИССИЯСИ ТЎҒРИСИДА НИЗОМ

КПСС XXVIII съезди тасдиқлаган

1. КПСС Марказий назорат комиссияси (КПСС МНК) партия марказий органлари ва уларнинг идоралари фаолиятини коммунистлар ва партия ташкилотлари назорат қилиши мақсадида партия съезди томонидан сайланади. Комиссия КПСС уставига ва мазкур низомга амал қилади, ўз фаолиятида мустақилдир, КПСС съезди ва конференциясига ҳисоб беради.

2. КПСС Марказий назорат комиссияси:

— КПСС дастурий ҳужжатлари ва устави, партия съездлари ва конференцияларининг қарорлари бажарилишини, КПСС Марказий Комитети, унинг ижроия органлари фаолиятида инсонпарварлик, коллегиаллик, ошкоралик, бошқа демократик принципларга риоя этилишини назорат қилади, агар уларнинг қарорлари дастурий қоидалар ҳамда устав қоидаларига, амалдаги қонунларга мос келмаса норозилик билдиради; партия сиёсатида бюрократизм, субъективизм, ўзбошимчаликка, танқидни бўғиш, суиистеъмол ҳолларига қарши чоралар кўради;

— партия сафларининг бирлиги ва партиявий ўртоқликни мустаҳкамлашга, бошланғич партия ташкилотларининг обрўси ва мустақиллигини оширишга кўмаклашади, коммунистнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилади, партия ташкилотлари ва сайлаб қўйиладиган партия органларида озчиликнинг ўз позициясини ҳимоя қилиш ҳуқуқи камситилмаслигини, қабул қилинган қарорлар эса барча коммунистлар томонидан бажарилишини кузатиб боради;

— КПСС бюджети ижросини назорат этади, КПСС Марказий Комитети, унинг муассасалари, матбуот органлари, нашриётлари ва корхоналарининг молиявий-хўжалик фаолиятини тафтиш қилади;

— КПСС Марказий Комитети, унинг ижроия органлари ва аппаратида, муассасалари ва корхоналарида партия ташкилотлари мурожаатномаларини, хатлар ва аризаларни кўриб чиқишнинг белгиланган тартибига риоя этилишини текширади;

— унинг номига партия ташкилотлари ва коммунистлардан келаётган мурожаатномаларни кўриб чиқади, аниқланган камчиликларни тугатиш юзасидан таклифлар киритади, тушунтириш беришларни талаб этади, ўзининг хатти-ҳаракатлари билан партиянинг обрўсига путур етказадиган ҳар қандай коммунистни КПСС уставига мувофиқ жавобгарликка тортади. КПСС Марказий назорат комиссиясининг партиядан чиқариш тўғрисидаги қарори тегишли бошланғич партия ташкилотигача етказилади, эътироз бўлган тақдирда ушбу партия ташкилоти вакиллари иштирокида қарор қайта кўриб чиқилади, шундан кейингина у қабул қилинган, деб ҳисобланади;

— иттифоқдош жумҳуриятлар Компартиялари Марказий Комитетларининг ва тегишли назорат комиссияларининг КПССдан чиқариш ва жазо бериш тўғрисидаги қарорларига доир шикоят аризаларини кўриб чиқади;

— иттифоқдош жумҳуриятлар Компартиялари, мухтор жумҳуриятларнинг жумҳурият партия ташкилотлари, ўлка, вилоят, округ, шаҳар ва район партия ташкилотларининг назорат комиссияларига методик ёрдам кўрсатади, партия назорати амалий ишларини таҳлил этади.

3. КПСС Марказий назорат комиссияси партия съезди белгилаган таркибда сайланади. КПСС Марказий назорат комиссиясига сайланган коммунистлар бир вақтнинг ўзида КПСС Марказий Комитетида туришлари ёки унинг аппаратининг ходими бўлишлари мумкин эмас.

КПСС Марказий назорат комиссиясининг ялпи мажлислари зарур бўлган тақдирда йилига камида икки марта, шунингдек Марказий назорат комиссияси аъзолари учдан бир қисмининг талабига биноан ўтказилади.

4. КПСС Марказий назорат комиссияси пленумда ўз аъзолари таркибидан КПСС Марказий назорат комиссияси ҳайъатини сайлайди, бунга КПСС Марказий назорат комиссияси раисининг ўринбосарлари ҳам киради, Марказий назорат комиссияси аъзолари, шунингдек бошқа коммунистлардан маслаҳатчилар сифатида тасдиқланган доимий комиссиялар ва назорат гуруҳларини, бошқа органларни тузади, Марказий назорат комиссияси ҳайъатининг ва у ташкил этадиган органларнинг ваколатларини белгилайди.

Марказий назорат комиссиясининг ҳайъати КПСС Марказий назорат комиссиясининг пленумида ҳар йили ўз фаолияти тўғрисида ҳисоб беради.

5. Марказий назорат комиссиясининг аъзолари КПСС Марказий Комитети пленумлари ва комиссияларининг ишида, КПСС Марказий назорат комиссиясининг раиси ва унинг ўринбосарлари эса Сиёсий бюро ва КПСС Марказий Комитети бошқа ижроия органларининг мажлисларида маслаҳат овози билан қатнашадилар.

6. КПСС Марказий назорат комиссияси ишларини ошкора олиб боради, ўз фаолияти тўғрисида партия ташкилотларига мунтазам хабар бериб туради, у қабул этган қарорлар партия матбуотида эълон қилинади. Марказий назорат комиссиясининг аъзолари партия ташкилотларида муттасил ҳисоб бериб турадилар.

7. КПСС Марказий назорат комиссияси партия бюджети маблағлари ҳисобидан ишлаш учун зарур аппарат ходимларига эга бўлади ва ўз фаолиятини моддий-техникавий жиҳатдан таъминлайди. КПСС Марказий назорат комиссиясига сарфланадиган маблағ КПСС Марказий Комитети ва Марказий назорат комиссиясининг қўшма пленумларида белгиланади.

8. КПСС Марказий назорат комиссияси билан КПСС Марказий Комитети ўртасида пайдо бўладиган келишмовчиликлар тенг асосда тузиладиган келиштирувчи комиссиялар томонидан, шунингдек КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюроси билан КПСС Марказий назорат комиссияси ҳайъатининг қўшма пленумлари ва мажлисларида бартараф этилади. Қўшма қарор учун Марказий Комитет ва Марказий назорат комиссияси аъзоларининг камида учдан икки қисми алоҳида-алоҳида овоз берган бўлса, у қабул қилинган, деб ҳисобланади.

9. КПСС Марказий назорат комиссияси ўзига тегишли масалалар юзасидан қарорлар қабул қилади, тафтиш якунларига асосан актлар тузади ва уларни КПСС Марказий Комитетига ҳамда қабул қилинган чора-тадбирлар тўғрисида КПСС Марказий назорат комиссиясига хабар бериши лозим бўлган, тафтиш этилган муассасалар ва корхоналарнинг раҳбарларига етказади.

КПСС Марказий назорат комиссиясининг аъзолари партиянинг барча ҳужжатларидан фойдаланишга ҳақлидирлар.

КПСС XXVIII съезди қарорларини бажарамиз

КАТТА ЙЎЛДА

Шу кунларда жамоа хўжалигимиз коммунистлари, барча меҳнаткашлари КПСС XXVIII съезди ҳужжатларини ўқиб-ўрганмоқдалар. Дала шийпонларида, фермада, устахоналарда бўлиб ўтаётган қизғин баҳс ва мунозараларда партия режалари юзасидан кўплаб таклиф-мулоҳазалар ўртага ташланмоқда.

— Съездда КПСС ўз аъзоларининг онглилиги, фаоллиги, ташаббускорлиги билан кучли эканлиги қайта-қайта таъкидланди, — дейди тажрибали заршунос Абдусаттор Ҳамидов. — Марказий Комитетнинг КПСС XXVIII съездига сиёсий маърузаси юзасидан қабул қилинган резолюцияда ҳам ана шу фикр ўз ифодасини топган. Партияда янгиланиш, иш усулларини қайта қуриш қизғин бораётган шу паллада ҳар биримизнинг нуқтаи назаримиз қатъий бўлиши керак. Гап-сўзлардан, мажлисбозликдан чарчадик. Эндиликда амалий ишда ўзимизни кўрсатайлик.

Анжуман руҳи, қабул қилинган ҳужжатларнинг сафарбарлик кучи яққол сезилиб турибди. Бироқ баъзи коммунистлар давр талабини чуқур ҳис этишаётгани йўқ. Аъзолик бадалларини вақтида тўламаётган, миш-мишларнинг таъсирига берилаётган, курашчи бўлиш ўрнига нималарнидир кутаётган КПСС аъзоларини кўриб ўзимни ноқулай ҳис қиламан. Демак, колхоз партия комитети яхши фаолият юритаётгани йўқ. Ҳамма мутахассисларимизда чуқур билим, маҳорат, ташкилотчилик етарли деб бўлмайди. Фикримизча, сиёсий ва иқтисодий ўқувни қайта қуриш барча ерда бирдек эмас. Муҳим ишда мавсумийлик, расмиятчилик давом этаяпти.

Баъзида меҳнат жамоаларида партия ташкилотларини бартараф этишга қаратилган фикрлар эшитилиб қолаяпти. КПСС XXVIII съезди бундай хатти-ҳаракатлар ва тугатувчиликнинг барча кўринишларини қонунчиликнинг бузилиши сифатида баҳолаганлиги маъқул иш бўлди. Зеро, қуйи бўғин жанговар бўлсагина партия жамиятнинг чинакам сиёсий авангардига айланади.

8-бригада шийпонида бўлиб ўтган суҳбатда бош иқтисодчи Мавлон Аслонов ўз таассуротларини шундай ифодалади:

— Анжуманда иқтисодиётда тўпланиб қолган муаммоларни ҳал этишда коммунистлар фаоллигини ошириш хусусида жуда кўп фикрлар билдирилди. Эндиги вазифа — уларни умумлаштириб, амалиётга жорий этиш. Оммавий-сиёсий, ғоявий-тарбиявий ишлар самараси пировард натижаларда ўз ифодасини топиши керак. Бундай дейишимнинг сабаблари маълум. Беш йилдирки, қайта қуришни оғизда амалга ошираяпмиз. Пахтакор ҳаёти, турмуш тарзи эса яхши томонга ўзгараётгани йўқ. Ахир, қачон пахтанинг харид нархини оширишдек муҳим муаммо ҳал этилади. Съездда буғдойнинг харид нархи ошганлиги айтилди, пландан ортиқчасини имтиёзли тартибда сотиш таклифи ҳам ўртага ташланди. Аммо афсуслар бўлсинким, бебаҳо бойлик — пахта, пахтакор ҳақида лом-мим дейилмади. Бизни йиллар мобайнида тўлқинлантириб келаётган, меҳнат аҳли интиқ кутаётган масалалар ҳал бўлмас экан, қишлоқда ҳаёт мураккаблигича қолаверади. Ҳамкасбим Абдусаттор Қурбонов сиёсий ва иқтисодий ўқувни намунали йўлга қўйиш, одамларнинг тадбиркорлиги, ташаббускорлигини ошириш ҳақида жуда тўғри гапирди. Сўмни сўмга уриштирмай туриб, бой бўлолмаймиз.

Бундай суҳбатлар чоғида айтилган мулоҳазалар съезд ҳужжатлари оммага куч ва илҳом бахш этганлигини кўрсатади. Муборак Мажидова фаолияти хусусида тўхталмоқчиман. У партком аъзолигига сайланган. Дастлабки кезлар ўзини кўрсата олмади. Ҳал қилувчи дамларда саросимага тушди. Партия йиғилишида ҳисоботини эшитдик. Тегишли йўл-йўриқ ва маслаҳатлар бердик. Мураббийлар ёш коммунистга эътиборни кучайтирдилар. Муборак вақт ўтиши билан қайта қуришнинг меъморларидан бирига айланди. 1-ферма мудири Ҳайдар Исмоиловнинг КПСС устави талабларини қандай бажараётганлиги хусусидаги ҳисоботини эшитаётганимизда М. Мажидованинг маънавий қиёфаси яққол кўзга ташланди. Фермада ташвишли ҳол юзага келганди. Қорамоллар касалланди, меҳнат унумдорлиги пасайиб, планлар бажарилмай қолди.

— Ношудлигимиз, ўқувсизлигимиз, келишувчанлигимиз қимматга тушаяпти,— деди Муборак Мажидова. — Зоотехник, ветеринария врачи нима иш билан машғул? Бу ҳеч кимни қизиқтирмайди. Мавжуд имкониятлардан унумли фойдаланилмаётир. «Чорвачилик оғир соҳа, уни қисқа вақт ичида юксалтириб бўлмайди» деган нотўғри тушунчани онгимиздан чиқариб ташлайлик. Ҳамма гап ҳаракатга, озуқа базасини мустаҳкамлашга, интизомга боғлиқ.

Партия йиғилишида жамоат чорвачилигини жадал ривожлантиришга қаратилган аниқ тадбирлар белгиланди. Айни кунларда чорвадорлар қорамолларни яхши парваришлаб, ҳар юз сигирдан 90 тадан бузоқ олиш учун курашмоқдалар. Қишловга тайёргарлик уюшқоқлик билан бораяпти.

Партия комитети аъзолари — бош агроном Ғайбулла Сайфуллаев билан механик Ражаб Усмонов съезд қарорларини омма ўртасида кенг тарғиб қилишаяпти. Яқинда улар машина ва механизмлардан фойдаланиш аҳволини ўрганиб чиқишди. Тадбирларнинг шарофати туфайли исрофгарчиликка барҳам берилмоқда. Ҳар бир агрегат унумли ишлатилмоқда. Ғўза қатор ораларига ишлов бериш, етилган сабзавотни шаҳарликларга тортиқ этиш борасида хайрли ишлар амалга оширилмоқда.

Съезд кунлари механизатор Асқар Содиқов КПСС аъзолигига номзодликка ўтказишни сўраб, ариза билан мурожаат этди. Бунинг аҳамияти катта эди. Одамлар партияга ишониб, унинг бирлигини сақлаш, жамиятдаги мавқеини мустаҳкамлаш учун қўлларидан келган ҳамма ишни қилишаяпти. Колхоз партия комитети қуйи бўғинларда шаклланаётган хайрли ҳаракатларни оммалаштирмоқда. Инсон омилига эътибор ҳар қачонгидан кучайтирилган. Тадбирларни амалга оширишда коммунистлар бош-қош. Уларнинг тажрибаси, шижоати туфайли дала ишлари кўнгилдагидек бораяпти. Икром Ҳамроев, Бобомурод Назаров, Муборак Мажидова, Барот Аслонов, Ғайбулла Ашуров бошлиқ бригадаларда мажбуриятга яраша ҳосил тўпланмоқда. Съездлар йилидаги ниятларимиз катта. Жамоа хўжалиги бўйича давлатга 5.140 тонна пахта, 7.450 тонна сабзавот, 510 тоннадан зиёд мева етказиб бериш режалаштирилган. Бундан ташқари 1.335 тонна сут, 280 тонна гўшт топширамиз.

Съездда бошланғич партия ташкилотлари обрўсини ошириш, мустақиллигини таъминлаш, партком котибларига эркинлик яратиш ҳақида ҳам қимматли гаплар айтилди. Эндиликда менга росмана амалий ёрдам, мадад кўрсатишаяпти. Асосий эътибор ишнинг муваффақиятини идеологик жиҳатдан таъминлаш, ижтимоий соҳа муаммоларини ҳал этиш, иқтисодиётни юксалтиришга қаратилмоқда. 40 нафар тарғиботчи ҳаёт қайнаган жойда қизғин фаолият юритмоқда. Баъзилар: «Хўш, КПСС XXVIII съезди қарорлари тўла амалга ошириладими ёки аввалгидек қоғозда қолиб кетаверадими?» деган савол беришаяпти. Жавоби тайин: бу ҳар бир коммунист, меҳнаткашнинг кундалик фаолияти натижаларига боғлиқ. Барча қўлни қўлга бериб, партия режаларини рўёбга чиқариш учун сидқидил тер тўксагина мақсадга эришамиз.

Маҳмуд АСЛОНОВ,
Бухоро районидаги «Маданият» жамоа хўжалиги партия комитетининг котиби.

ХУШХАБАРЛАР

Тошкент ҳажмли-блокли уйсозлик комбинатида асосий қувватларга қўшимча тарзда янги қолиплаш машиналари ишга туширилди. Бундай машиналар тўртта бўлиб, улар йилига тайёр блок-хоналар тарзида 20 минг квадрат метр уй-жой майдонини тайёрлаб беради.

* * *

Ихтирочилар ва рационализаторлар Бутуниттифоқ жамияти Тошкент вилоят кенгаши ҳузуридаги ҳаваскорлик техник ижодиёти клуби, Чкалов номли Тошкент авиация ишлаб чиқариш бирлашмасининг, пахта тозалаш давлат ихтисослаштирилган конструкторлик бюросининг, «Ташсельмаш» ишлаб чиқариш бирлашмасининг жамоалари ихтирочилик ва рационализаторликни ривожлантиришда қишлоққа оталиқ ёрдамини кўрсатиш юзасидан ўтган йили ўтказилган бутуниттифоқ кўригининг ғолиблари деб топилди. Уларга ихтирочилар ва рационализаторлар Бутуниттифоқ жамияти марказий кенгашининг фахрий ёрлиқлари ва пул мукофотлари топширилди.

* * *

Ўзбекистон ССР Алоқа министрлиги «Инкомс» Болгария давлат фирмаси маҳсулотларининг Тошкентда бўлиб ўтган кўргазмасида энг янги ускуналар — якка тартибда фойдаланиладиган компьютерлар, электрон автомат телефон станциялари, радиореле аппаратлари, лойиҳалаш автоматлаштирилган системаларини сотиб олди. Фирма раҳбарлари билан қўшма корхона ташкил этиш тўғрисида келишиб олинди.

* * *

Термиз аэропортида механизациялаштирилган юк павильони ишлай бошлади. Энди манзилга етган йўловчиларнинг юклари уларга ҳаракатланувчи лента ёрдамида етказиб берилади. Бундай қилиниши юкни келтириб бериш жараёнини тезлаштирди, бу ердаги тиқилинчга барҳам берди. Бинони қуриш ва жиҳозлашда авиаторларга Денов «Промэнергомонтаж» бошқармасининг ходимлари ёрдам беришди.

(ЎзТАГ).

ХОРАЗМ ОБЛАСТИ. Урганч ипакчилик фабрикаси — воҳадаги илғор корхоналардан бири. Бу ерда вақтдан ҳамда мавжуд имкониятлардан оқилона фойдаланиш, технологик жараёнларни такомиллаштириш туфайли яхши натижаларга эришилаяпти. Меҳнат беллашувида ёшларнинг шашти баланд. Шарофат Сотимова шахсий топшириқларни ошиғи билан бажариб, ҳамкасбларига ўрнак бўлаяпти. У жамоат ишларида ҳам фаол қатнашмоқда.

СУРАТДА: пешқадам ўровчи, цех комсомол ташкилотининг секретари Ш. Сотимова.

Ж. ҚОЗОҚОВ олган сурат.

ДАЛАЛАР НАФАСИ

ДЕНОВ

«8 Март» жамоа хўжалиги пахтакорлари жорий йилда мавжуд 1022 гектар майдоннинг ҳар гектаридан 34 центнердан, жами 3.474 тонна оқ олтин етиштиришмоқчи. Хўжалик заршунослари эрта экилган майдонлардаги ғўзаларни саралаб чеканка қилишга киришдилар. Бунда М. Бўриев, Н. Мирзаев, Х. Маматраҳимов ўртоқлар бошлиқ бригадалар бошқаларга намуна. Хўжалик пахтакорлари долзарб юмушни икки-уч кунда туғаллаш ва барча майдонларга яна икки марта сифатли ишлов бериш чора-тадбирларини кўрмоқдалар.

Ў. БЕКМУРОДОВ.

ЛЕНИН РАЙОНИ

Энгельс номли колхоздан Комилжон Олимов бошлиқ бригада пахтакорлари бу йил ҳосилдорликни 40 центнерга етказишни мақсад қилиб қўйганлар. Айни кунларда бутун диққат-эътибор ғўза парваришини кучайтиришга қаратилган. Бунда тажрибали сувчиларнинг хизмати салмоқли бўлаётир. Аҳмаджон Жумабоев, Абдуманноб Ортиқов, Рўзибек Каримов сингари оби ҳаёт таровчилар сувдан оқилона фойдаланиш билан бирга ғўзанинг чанқаб қолишига сира йўл қўймаяптилар. Шунинг учун барча майдонлардаги ғўза кун сайин баравж ривожланиб, гулга гул, кўсакка кўсак қўшилмоқда.

У. АБДУЛЛАЕВ.

ЧОРВАЧИЛИК—ЗАРБДОР ЖАБҲА

ЕМ-ХАШАК ҲАММАГА ЕТАДИ

Пахтаобод районидаги «Коммуна» колхозида ем-хашак тайёрлаш тўғрисидаги маълумотномада янги банд пайдо бўлди. Бу — ем-хашакни хўжалик аҳолисининг шахсий ҳовлиларига етказиб беришнинг бориши тўғрисидаги маълумотлардир.

Бу ерда уйида мол боқадиган уруш ва меҳнат ветеранларига, ногиронларга илгари ҳам ёрдам берилар эди. Жумҳурият президенти шу тўғрида фармон чиқарганидан кейин эса, барча уй-фермалари беда, хашак, сомон ола бошлади. Уларга ҳозирнинг ўзидаёқ 230 тонна ем-хашак етказиб берилди.

Бу, колхозда жамоа подаси учун ем-хашак тайёрлашни унутиб қўйишди, деган гап эмас. Бу мавсумда беда экиладиган 154 гектар ерга яна 50 гектар қўшилди. Шу ерларнинг ҳар гектаридан 150 центнердан хашак олиш мўлжалланмоқда. Кузги экинлардан яхши ҳосил олинди. Бу экинлардан бўшаган жойда энди силос учун экилган маккажўхори униб чиқди. Маккажўхори дон учун ҳам етиштирилаяпти. Буларнинг ҳаммаси шахсий хўжаликларнигина эмас, колхоз фермаларини ҳам ем-хашак билан таъминлайди. Ем-хашак тайёрловчилар қишга ҳар бир шартли қорамол учун камида 16 центнердан озуқа ғамлаб қўйишни режалаштиришмоқда.

НАСЛДОР БУЗОҚЛАР

Гурлан районидаги «Коммуна» колхозининг чорвачилик комплекси наслдор бузоқлар етиштириб бериш билан шуғуллана бошлади. Хўжалик говмиш сигирларнинг дастлабки 125 тасини қўшни Ленин номли ва Киров номли колхозларга жўнатди.

Мана кўп йиллардирки, «Коммуна» колхозида наслчилик билан муваффақиятли шуғулланилмоқда. Хўжалик усулида қурилган янги комплекс бу ишни яхшилашга ёрдам берди. Энди бу ерда энг янги қурилмалар билан жиҳозланган наслчилик фермаси бор. Бошқа участкаларда ишлаш ҳам осонлашди. Сут соғиш, овқатлантириш, биноларни тозалаш ишлари тўла механизациялаштирилган. Бу ходимлар штатини қисқартириш имконини берди, кўпгина сут соғувчилар эса илғаригига қараганда кўпроқ сигирларни ўз қарамоғларига олдилар.

Ем-хашак базасига алоҳида эътибор берилмоқда. Бу йил кўп йиллик ўт-ўланлар ва маккажўхори етиштириладиган майдонлар кенгайтирилди. Ҳозирнинг ўзидаёқ икки марта ўриб олинган беда майдонлари яхши ҳосил берди.

«Коммуна» колхози давлатга ҳар йили 120 тоннадан кўпроқ гўшт ва 800 тонна сут сотмоқда. Жорий йилда бу кўрсаткичларни оширишга қарор қилинган.

ДОН ЖЎНАТИЛМОҚДА

Қува районидаги Калинин номли колхозда донли экинлардан мўл ҳосил олинди. Буғдой экилган 60 гектар ернинг ҳар гектаридан бу ерда ўртача 40 центнердан дон олинди.

Хўжаликда хашак ҳам одатдагидан анча кўп тайёрланди. Уни даланинг ўзидаёқ бостириб, дарҳол фермаларга ва мол боқадиган қишлоқ аҳолиси ҳовлиларига жўнатилмоқда. Бу иш ишлаб чиқилган режа асосида пухта олиб борилмоқда, ем-хашакни шахсий хонадонларга етказиб бериш учун транспорт ажратилган.

— Ҳосилдорликнинг сезиларли даражада ошганлигини биз кўп жиҳатдан ем-хашак тайёрлашни рағбатлантириш системаси амал қилаётганлиги билан изоҳлаймиз, — дейди колхоз бош инженери З. Шамшиев. — Бу система жумҳурият президентининг шахсий хўжаликлардаги мол ва паррандаларни озуқа билан таъминлаш тўғрисидаги фармони чиққанидан кейин жорий этилди. Энди биздаги ем-хашак тайёрловчилар яхшигина даромад қилишлари ҳам, пландан ташқари тайёрланган маҳсулотнинг анчагина қисмини олишлари ҳам мумкин.

Бу йил Қува районидаги бошқа хўжаликларда ҳам яхши натижаларга эришилди. Бу ерда деярли минг гектар ерга буғдой экилган. Яна 220 гектардан кўпроқ ерда арпа етиштирилмоқда. Бу жойлардаги ғаллани ўриб олиш учун қуваликлар 22 та комбайндан фойдаланишмоқда, бу машиналарнинг смена билан ишлайдиган экипажлари эрта тонгдан кун ботгунгача меҳнат қилишмоқда.

ИЛК ҚУВОНЧ

Ғўза кўчатларини иссиқхоналарда етиштириб, уни очиқ майдонга кўчириб ўтказиш кишига бироз эриш туюлади. Бироқ баъзи мутахассислар ва олимлар бу усулни дадиллик билан қўллаш мумкин, дейишмоқда.

Маълумки, ипак пахта кўпроқ иссиқликни талаб қилади. У эрта экилиб, ҳароратга қонса, кутилган ҳосилни қўлга киритиш мумкин.

Жорий йил кўкламида Наманган ноҳиясидаги Свердлов номли жамоа хўжалигининг Абдуллажон Усмонов бошлиқ бригадасида тажриба тариқасида 70 минг туп кўчат иссиқхоналарда етиштирилиб, май ойининг биринчи ҳафтасида очиқ майдонга кўчириб ўтқазилган эди. Кўчатлар баравж ривожланди. Июнь ойининг бошларидаёқ ана шу ердаги ғўзалар ёппасига шоналаб, гуллай бошлади. Ниҳоллар ривожи ерга экилганларга қараганда 15—20 кун олдинда.

Ғўза парваришида мутахассислар, тажрибали деҳқонлар алоҳида ғайрат кўрсатишаётир. Техника жиловдорлари Абдужаббор Жалилов ва Иномжон Мусаев ғўза қатор ораларига сифатли ишлов беришмоқда. Муҳаррам Ўринова, Марғуба Файзиева, Маъсуда Солиева сингари колхозчилар ғўзани бегона ўтлардан тозалашда барчага ўрнак бўлаяптилар.

А. ХОЛМИРЗАЕВ,
СССР Журналистлар уюшмаси аъзоси.

Фармон ижроси

ИЖАРАГА ИХЛОС

Бойсун районида «Сайроб» совхозидан ташқари ҳамма хўжаликлар бултур ижара пудратига ўтган эди. Бу тадбир бир куннинг ўзида амалга оширилгани йўқ, албатта. Область партия комитети, агросаноат уюшмаси катта тайёргарлик ишларини рўёбга чиқарди. Ўқув машғулотлари ўтказилиб, мукаммал тасаввурга эга бўлинди. Хўжаликларда ҳам худди шундай тушунтириш ишлари қилинди.

— Ғаллачилик, сабзавотчилик, полизчилик, мевачилик каби 14 тармоқда жами 479 нафар ижарачи бор, — дейди район агросаноат уюшмасининг раиси Хидирали Чоршанбиев. — Янги усул бойсунликлар онгига тез сингиб кетди. Ҳозир ҳар бир ижарачи ўз ишининг ҳақиқий эгаси. У масъулиятни ҳам, мустақилликни ҳам тўлиқ қўлига олаяпти. Хўжалик раҳбари ёки бош мутахассис умумишга нафи тегадиган маслаҳат беришса — маъқул, топшириқ нотўғри бўлса дадил рад этадилар. Биринчи йилиёқ ижара қўйчиликда яхши натижа берди. «Бойсун» совхозида ҳисори қўйлардан қўзи олиш ва парваришга қолдириш режаси ошириб бажарилди.

Ўтган йилги баҳор ноқулай келганлиги, табиий офат рўй берганлигидан боғлар, токзорлар ва ғаллазорлар катта зарар кўрди. Мева ва узумдан жуда кам ҳосил етиштирдик. 14 минг гектар майдондан бор-йўғи олти минг тонна дон саранжомланди. Кумуш тола топшириғи эса бой берилди. Ана шундай қийинчиликларга қарамасдан, район бўйича 6 миллион 687 минг сўм соф фойда олиндики, бу 1988 йилги кўрсаткичдан қарийб тўрт миллион сўм кўпдир. Табиий офат келтирган талафот учун давлат суғуртаси 1 миллион 356 минг сўм ёрдам берди. Айрим қишлоқ хўжалик маҳсулотларини сотиш миқдори ортганлиги натижасида 1 миллион 551 минг сўм қўшимча маблағ жамғарилди. Ишчиларнинг йиллик даромади 297 сўм кўпайди.

Барча тармоқларда меҳнат қилаётган ижарачиларнинг ўз ишларига масъулияти ошганлиги, уларнинг мустақил фикр юритиб, сарф-харажатларни қисқартирган ҳолда кўпроқ маҳсулот етиштиришга ҳаракат қилишлари яхши, албатта. Энди яйловларда сурув кетидан юрган чўпон ўз отарига туширилган сомон ёки беда пичани, омихта ем неча тонна эканлигига бефарқ қарамайди. Келтирилган озуқани тарозидан ўтказиб, қабул қилиб олади. Хашакнинг миқдорига қараб чўнтагидан, тўғрироғи, совхозда тасдиқланган «шартли пул»дан тўлайди. Тракторчига ҳам ортиқча пул беришнинг иложи йўқ. Чунки ҳар сўм ҳисобда. Шунинг учун чорвадорлар илгаригидек озуқа етишмаяпти, деб бўлар-бўлмасга раҳбарларнинг олдига чопиб чиқишавермайди. «Сайроб»ликлар эса ижара пудратига яқинда ўтишди. Шу муносабат билан давлат хўжаликнинг 4 миллион 28 минг сўмлик узоқ муддатли қарзидан воз кечди. Лекин янги усул кутилган натижани бериши учун баъзи тўсиқлар ҳам йўқ эмас. Планлаштиришдаги номутаносибликлар ишнинг белига тепаяпти. Жорий йилда мазкур жамоа давлатга 670 тонна гўшт сотиши лозим. У шундай имкониятга эгами? Бунинг учун 2200 бош қорамол ёки 16 минг бош майда мол кушхонага топширилиши керак. Ҳолбуки, хўжаликда мавжуд қорамол 1200 бошни, қўй-эчки эса 44 минг бошни ташкил этади. Унинг 19 минг боши совлиқ, 1200 боши эса она эчки. Тўғри, планлаштириш идоралари давлатга гўшт топшириш миқдорини белгилашда совхоз зиммасига аҳоли билан шартнома тузиш масъулиятини юклаган. Аҳолининг моли — унинг шахсий мулки. Хўжаликка топшириши ёки топширмаслиги ҳар кимнинг ихтиёрида. Масалан, бугун ҳар хонадонда уч бош қорамол сўқимга боқилаётир. Эртага, зарурат туғилса, бозорга чиқариб сотади, вассалом. Шуни ҳисобга олмасдан, хўжаликлар гарданига ортиқча ташвишни юклашнинг нима кераги бор? Бу хўжаликни, чорвадорларни маънавий жиҳатдан эзади. Йўқдан бор қиламан, деб раҳбар ёки мутахассис яна ўша турғунлик йиллари иллатига қўл уриши керакми? Бизнингча, бу «касаллик»ни газак олмасидан даволаш чораларини кўриш керак. Аҳолида ортиқча мол бўлса, у ҳаммамизнинг молимиз. Бугун бир хонадонда сўқимга боқилган қорамол сўйилса, қанча хонадон наф кўради. Ҳозиргидек бозорда ўзи йўқ гўштнинг нархи тез-тез ўзгариб, кўтарилавермайди.

—Хўжалигимизда 4385 бош, аҳолида эса 3727 бош шартли қорамол бор,—дейди «Сайроб» совхози директори Шукур Пардаев. — Биз илгари қишловга тайёргарлик кўришда фақат жамоа чорвасини назарда тутардик. Республика президентининг фармонидан сўнг бу масалага муносабат тубдан ўзгарди. Шу ўринда бир нарсани таъкидлаш керак, авваллари партия ва ҳукуматимизнинг жуда кўплаб қарорлари қоғозда қолиб кетаверарди. Назаримда, сўнгги пайтда республика президентининг фармонлари халқимиз манфаатларига мос келганлиги, уларнинг ҳаётий ташвишларини ифода этганлиги учунми, юқоридан яна қандайдир кўрсатмалар бўлишини кутмасданоқ ўзига кенг йўл очиб бораётир. Жорий йилда хўжалик чорваси учун 6795 тонна, шахсий моллар учун эса 3200 тонна ем-хашак жамғаришни режалаштирганмиз. Ҳозирнинг ўзида аҳолига 150 тоннадан зиёд сомон сотдик. Ярим йиллик якунга кўра, хўжалигимизга 15 тонна кунжара берилади. Уни рўйхат асосида 200—250 килограммдан тақсимлаб беришни мўлжаллаяпмиз. Айни паллада район матлубот жамияти орқали аҳолига 2450 тонна омихта ем, 34 тонна пахта чиқити, 238 тонна кунжара, 143 тонна чигит қобиқ сотилди.

Нафақат «Сайроб» совхозида, балки районнинг бошқа хўжаликларида ҳам президент фармони ижросига астойдил киришилганлигининг гувоҳи бўлдик. Ўрим-йиғим давом этаётган далаларда бир йўла сомон тойланаяпти. Ишчилар 1—2 тонна сомон учун кассага пул тўлаб, дала бошиданоқ озуқани тўғридан-тўғри уйларига ташиб кетишаяпти. «Дарбанд» совхозининг Қумсой участкасида ғалла ўрими ана шундай уюшқоқлик билан олиб борилмоқда. Денгиз сатҳидан 1150 метр баландликдаги ғаллазорда комбайнлар наъра тортишининг ўзига хос гашти бор. Уларнинг текис майдонда ишлашини кўрганмиз. Лекин тоғ шароитида баҳайбат техникани шиддаткорлик билан ишлатаётган суворийларга ҳам тан бериш керак. Маҳмуд Устоев, Абдураҳмон Устоев, Муртозақул Тўрақулов, Худойшукур Фармонов — ўз касбининг усталари. Улар бугун тонгдан ғаллазорга етиб келишган эди. Қаранг, катта майдондаги ҳосил аллақачон ўроқдан ўтиб, сомони сомонга, дони донга ажратилибди. Шартли суғориладиган ернинг ҳар гектаридан 8—9 центнердан дон олинмоқда. У тўғридан-тўғри совхоз марказидаги хирмонга жўнатилаяпти.

Чошгоҳда стол-стул, кўчма душ, қозон-товоқ каравот ва тўшак ортилган машина етиб келди. Комбайнчилар Қумсойдаги 700 гектар арпа ва буғдойни ўриб бўлгунгача дала бошида тунашади. Иссиқ овқат тайёрланади. Кўчма душда ювинишади. Олти агрегат билан ҳар куни 30—40 гектар майдондаги ҳосил йиғиштириб олинаяпти. Бу ёмон кўрсаткич эмас, албатта. Лекин хўжаликда шартли суғориладиган ва лалми 1851 гектар майдондаги донни ўриш кераклиги ҳисобга олинадиган бўлса, олти комбайннинг камлиги сезилади. Шунинг учун район раҳбарлари ғалла ўримини тезлаштириш мақсадида қўшни районлардан ёрдам сўрашяпти.

...Қайта қуришнинг ёқимли эпкинлари хўжаликларда амалга оширилаётган ишлардагина эмас, балки ишлаб чиқаришга, ижтимоий масалаларни ҳал этишга партиявий раҳбарликда ҳам сезила бошлаётганлиги қувонарлидир. Сир эмас, яқин-яқингача район партия қўмитасининг биринчи котиби билан суҳбатлашсангиз, у албатта йил якуни таҳлил этилган қоғозлардан кўзини узмасдан ҳикоя қиларди. Бу гал Бойсун район партия қўмитаси биринчи котиби Тўрақул Ҳамроевнинг ҳузурида бўлганимда, бунинг тамоман аксини кўрдим. У стол ғаладонидан қоғозга ўралган нарсани олди-ю, очиб кўрсатди. Катталиги ёнғоқдек келадиган қора нарса, лекин енгил.

— Брикет кўмир, — изоҳ берди котиб. — Тўда қишлоғимизда жуда катта кўмир кони бор. Бултурдан бошлаб ҳамшаҳарларимиз ёқилғи ташвишидан қутулишди. Унинг майдаси шу пайтгача Шарғунга ташилаётган эди. Бунча ташвишнинг кимга кераги бор? Шу ернинг ўзида шунақанги кўмир брикети тайёрлайдиган цех очишга келишдик. Албатта, амалга оширамиз. Икки мингинчи йилга бориб район аҳолиси юз минг кишидан ошади. Ҳозирдан ўша йиллар ташвишини қилаяпмиз. Ишчи кучларини жойлаштириш, уй-жой муаммоларини ҳал этиш, мактаб, болалар боғчалари, медицина муассасалари таъминоти масалалари кун тартибида турибди. «Бойсун» совхози ҳудудида Омонхона деган жой бор. У ердаги булоқдан бир ариқ шифобахш сув оқмоқда. Марказдан келган мутахассислар уни бир неча бор текшириб, жигар, буйрак, ошқозон хасталикларини даволашда ёрдам беради, деган хулосага келишди. Ҳозирги Омонхона минерал суви Денов шаҳрига ташиб кетилаяпти. Шишаларга қуйилиб, аҳолига сотилмоқда. Хўш, олдимиздан оққан бебаҳо сувнинг нега қадрига етмаслигимиз керак? Ихчам цех қуриб, шу ернинг ўзида харид қилишни йўлга қўймоқчимиз. Яқин йилларда бойсунликлар дам оладиган ва даволанадиган санаторий қурилиши режалаштирилмоқда. Унгача эркаклар ва аёллар ванна қабул қилишлари учун алоҳида хоналар қуришни тезлаштирамиз. «Дарбанд» насос станцияси тўлиқ ишга туширилгач, узоқ йиллар мобайнида қақраб ётган адирлик яшил либосга бурканади. Хўжамайхона булоғидан Дарбанд дарёсига секундига 3,5 куб метр зилолдек тиниқ сув тушаётир. Унинг 500 литрини Бойсун шаҳри аҳолисига, 300 литрини эса қувурлар орқали Дарбанд, Данаижон, Тиллакамар, Мунчоқ, Панжоб, Чилонзор, Хўжабўлгон қишлоқларига етказиб бериш чоралари кўрилмоқда.

Ўн йил аввал Бойсун, унинг меҳнаткаш одамлари тўғрисида ҳикоя қилган эдик. Лекин ўша кунларни бугунги Бойсуннинг ташвишлари, у ерда содир бўлган ўзгаришлар билан таққослаб бўлмайди. «Дарбанд» насос станциясининг биринчи навбати ишга туширилиши туфайли тоғ бағридаги адирликлар манзараси тубдан ўзгарган. Иккита насос ёрдамида Дарбанд дарёсидан секундига 2 куб метр сув 179 метр баландликка чиқарилаяпти. 1200 метр узунликдаги қувурлар ёрдамида нафақат «Дарбанд», балки «Работ», «Сайроб» совхозлари далаларига ҳам оби ҳаёт оқмоқда. Натижада бу йил «Дарбанд» совхозида 15 гектар майдонда янги токзор, 50 гектарда боғ барпо этилди. 74 гектар ерда беда, 10 гектарда лавлаги, 30 гектарда маккажўхори, 10 гектарда сабзавот, 6 гектарда картошка етиштирилаяпти. Бир қисм ғаллазорларни шартли суғориш имкони туғилди.

Район партия қўмитаси ўз фаолиятида инсон омилига, ижтимоий вазифаларни ҳал этишга катта эътибор бераётганлиги таҳсинга лойиқ. Қайта қуриш, ошкоралик ва жамиятимизни демократиялашдан кўзда тутилаётган асосий мақсад — халқ турмуши даражасини яхшилашдир. Барча бойсунликларнинг фидокорона меҳнати худди шу ниятнинг рўёбга чиқишига йўналтирилмоқда.

Б. КЕНЖАБОЕВ,
«Қишлоқ ҳақиқати» мухбири.

МЎЪЖИЗА КИМЁ ВА БИЗНИНГ ДУНЁ

«УЗСЕЛЬХОЗХИМИЯ» ИЛМИЙ-ИШЛАБ ЧИҚАРИШ БИРЛАШМАСИНИНГ РАИСИ А. А. УРКИНБОЕВ «ҚИШЛОҚ ҲАҚИҚАТИ» САВОЛЛАРИГА ЖАВОБ БЕРАДИ

— Абдукарим Абдуқодирович, жумҳуриятимиз қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришида минерал ўғитлар, пестицидлардан, ўсимликларни ҳимоя қилишда заҳарли кимёвий воситалардан меъёридан ортиқ, бунинг устига нотўғри фойдаланиш оқибатида атроф муҳитнинг булғаниши танглик нуқтасига етди, аҳоли саломатлиги муҳофазаси ҳозирги пайтда энг долзарб муаммо бўлиб турибди. Нега шундай ҳолат рўй берди? Бутун ҳаёти агросаноат комплекси билан боғлиқ мутахассис, эндиликда мазкур тармоқни кимёлаштириш вазифасини бажараётган жумҳурият идорасининг раҳбари сифатида шу ҳақда фикр-мулоҳазаларингизни билдирсангиз, кенг жамоатчилик кўнглидаги айни муддао бўлур эди...

— Ўзингизга маълумки, жумҳуриятимизда ялпи маҳсулот кетидан қувиш туфайли далаларни кимёлаштириш тобора авж олди. Колхоз ва совхозларда минерал ўғитлар чамалаб, агрокимё картограммаси кўрсаткичлари ҳисобга олинмаган ҳолда катта миқдорда қўлланилди, заҳарли химикатлардан ҳеч асоссиз равишда фойдаланилди. Буларнинг ҳаммаси ташқи муҳитнинг фитосанитария аҳволи кескин даражада ёмонлашувига олиб келди, аҳоли соғлиғига салбий таъсир кўрсатмоқда, бу жараён ҳамон давом этмоқда. Боз устига кўпчилик колхоз ва совхозларга агрохимикатларни қўлланишдан кўрилаётган иқтисодий самара жуда паст даражада бўлмоқда.

Орол муаммоси билан боғлиқ экологик танглик, пестицидлар ва минерал ўғитлардан назоратсиз фойдаланиш туфайли аҳвол тобора қийинлашмоқда, атроф муҳити ҳамда озиқ-овқат маҳсулотлари кўплаб зарарланаяпти.

Мана шунинг учун ҳам қишлоқ хўжалигида минерал ўғитлар ва пестицидлардан нотўғри фойдаланиш ҳамда уларни сақлаш ҳоллари ҳозирги пайтда жуда кескин тус олди, рўй берган танг вазият жумҳурият аҳолисининг ҳақли равишдаги таажжуби ва норозилигига сабаб бўлмоқда.

Ўзбекистон ССР Олий Советининг навбатдан ташқари сессияси (1989 йил 6 март) ҳужжатларида ўғитлар ҳамда пестицидларни сақлашдаги хўжасизлик, улардан уқувсизлик билан фойдаланиш тупроқда нитратлар, пестицидларнинг йиғилиб қолишига олиб келди, мева, сабзавот маҳсулотлари ва картошканинг сифати ёмонлашувига сабаб бўлди, деб таъкидлаб ўтилди. Масалан, жумҳурият Соғлиқни сақлаш министрлиги маълумотларига қараганда, 1988 йилда сабзавот-полиз маҳсулотлари текширилганда 3 фоизга яқинида нитратлар йўл қўйиладиган концентрациядан юқори эканлиги аниқланди.

Яқинда «Правда» газетасида (1990 йил 22 май) академик Р. В. Петров билан суҳбат босилди. У мамлакатимизда биологиянинг ривожланиш муаммоларига бағишланган. Бу атоқли генетик олим: «Ҳозирги пайтда инсоният кимёвий ўғитлар ва пестицидлардан бутунлай воз кеча олмайди, улардан ниҳоятда билимдонлик билан фойдаланиш зарур, албатта», — деб таъкидлади.

Кўрамизки, жумҳурият қишлоқ хўжалигининг бугунги юксак даражасини минерал ўғитлардан фойдаланмай сақлаб туриб бўлмайди. Аҳоли тинмай ўсиб бораётганлиги, унинг озиқ-овқат маҳсулотларига катта талаб эҳтиёжи ҳозирча минерал ўғитларни қўлланишни тақозо этаяпти. Бироқ улардан қандай фойдаланиш, салбий оқибатлар келиб чиқмаслиги учун нималар қилиш керак? Ҳаммамизни ташвишлантираётган масала бу.

Кейинги 25 йил мобайнида, айниқса КПСС Марказий Комитетининг май (1966 йил) пленумидан сўнг кимё саноатини зўр бериб ривожлантириш томон кескин бурилиш рўй берди. Маълумки, бу саноат қишлоқ хўжалиги учун минерал ўғитлар, озуқага қўшилмалар ҳамда ўсимликларни ҳимоя қилиш воситаларини ишлаб чиқаради.

У пайтларда фан ҳам, амалиёт ҳам минерал ўғитлар, гербицидлар, дефолиантлар ҳамда бошқа хил пестицидларнинг қишлоқ хўжалик ишлаб чиқаришини интенсивлашдаги аҳамиятини юксак баҳолаган, аммо атроф муҳитига салбий таъсир кўрсатадиган оқибатларга олиб келиши мумкинлигига ҳеч ким аҳамият бермаган эди. Аҳвол яна шу билан мураккаблашиб кетдики, мамлакатимизда кимё воситаларини ишлаб чиқариш юқори суръатларда ривожланди, уни ташиш, сақлаш, фойдаланишнинг моддий базаси жуда орқада қолди. 1964 йилда Совет Иттифоқининг ҳамма жойларида бўлгани сингари жумҳуриятимиздаги барча вилоятларда ҳам тупроқ таркибини ўрганадиган агрокимё лабораториялари ташкил этилди, улар зиммасига колхоз ва совхозлар учун агрокимё картограммалари тузиб чиқиш вазифаси юклатилди. Мана шу картограммалар ёрдамида ҳар бир далага илмий жиҳатдан асосланган нормада ўғит солиш талаб қилинарди. Афсуски, моддий база йўқлиги сабабли бундай тавсиялардан ҳозирги кунга қадар бирорта хўжалик томонидан фойдаланилмаяпти. Ҳатто илмий-тадқиқот институтларининг тажриба хўжаликларида ҳам унга риоя этишмайди.

Шундай қилиб, биз чорак аср мобайнида (1965—1990) жумҳуриятда ўғит етказиб беришни икки баравар кўпайтирдик, ҳозир колхоз ва совхозлар йилига жисмоний вазнда 3,5 миллион тоннага яқин минерал ўғит олмоқдалар. Бироқ уларни биз йигирма беш йил бурун қандай бўлса, худди ўшандай шароитда сақламоқдамиз ва фойдаланмоқдамиз. Заводлардан келтирилаётган минерал ўғитларнинг 65 фоизи вагонлардан ерга тўкилади, кейин хўжаликларга ташилиб, далаларга чамалаб, яъни бригадирнинг айтганига қараб солинади.

Мана шунинг натижасида жумҳуриятимизда фақат «Сельхозхимия» базаларининг ўзида 15 фоизгача ўғит сақлаш босқичидаёқ нобуд бўлаяпти. Жиззах областида темир йўлга яқин жойлашган базалар умуман йўқ. У ерда ҳар йили 200 минг тонна минерал ўғит (жами ўғитнинг 95 фоизи) очиқ майдонларга туширилади-да, йил мобайнида 10 ойга яқин ётаверади. Табиийки, бундай шароитда ўғит, айниқса азотли ўғит ёмғир сувида эриб ариқларга, коллекторларга оқади, натижада ташқи муҳит кучли даражада ифлосланади. Сирдарё, Қашқадарё, Сурхондарё, Тошкент вилоятлари ва Қорақалпоғистон АССРда ҳам минерал ўғитларни сақлашда аҳвол худди ана шундай.

Биз қуйидагиларни ҳисоблаб чиқдик: ўғитни бир йўла сақлаш учун 350 минг тонна сиғимли омборлар етишмайди, шунинг учун ҳам ҳар йили жисмоний вазнда 330 минг тонна, яъни 40 миллион сўмлик ўғитни бой бераяпмиз. Исрофгарчиликка йўл қўйилмайдиган, замонавий механизациялашган омборларни етарлича қуриш учун эса 50 миллион сўм керак. Қисқаси, биз маҳсулот таннархига қўшилаётган ҳамда атроф муҳитини ифлослантираётган ҳар йилги неча юз мингларча тонна нобудгарчиликларнинг ўрнини бор-йўғи бир ярим йил мобайнида қоплашимиз мумкин. Афсуски, бундай маблағга эга эмасмиз, экология мувозанатининг бузилиш жараёнини тўхтатиб қолиш учун эса шундай маблағни албатта излаб топиш зарур.

Яна битта, тоқатни тоқ қилаётган масала бор. У ҳам бўлса колхоз ва совхозларда минерал ўғитларни сақлаш ҳамда улардан фойдаланиш аҳволидир. Ҳозирги пайтда саноқли хўжаликлардагина минерал ўғитлар таомилдагидек сақланаяпти ва фан кўрсатмасига биноан ишлатилаяпти. Хўжаликларнинг 90 фоиздан ортиқроғи ўз омборларига эга эмас, шунинг учун ҳам базалардан ўғитларни ё ташиб кетишмаяпти, ё бўлмаса тўғридан-тўғри дала шийпонларига, бригадага қарашли уйларга жойлаштиришмоқда ёки очиқ майдонга тўкишмоқда. Ўзингиз яхши биласиз: ўғит шу тариқа сақланадиган бўлса, колхоз ва совхозларнинг иқтисодиёти чок-чокидан сўкилибгина қолмасдан, экология ҳам бузилади.

Бунинг устига барча колхоз ва совхозларда минерал ўғитларни амалда агрокимё картограммалари ҳамда ЦИНАОнинг Ўрта Осиё филиали ҳар йили тузиб чиқаётган план-тавсиялар ҳисобга олинган ҳолда қўлланилмаяпти. Ерга ўғит солиш муддатлари ҳам қўпол равишда бузилмоқда. Натижада баъзи далалар ҳаддан ташқари тўйдириб юборилса, бошқа ерлар оч қолмоқда.

— Экинларни ўғитлаш самарадорлиги қандай бўлаяпти ўзи? Бу соҳада тўпланган ижобий тажрибалар ҳам борми?

— Кўп йиллардан буён минерал ўғитлардан фойдаланишнинг иқтисодий самарадорлиги ғўзада 65—70 фоиз, шолида 58—65 ва дони олинадиган маккажўхорида 25—50 фоиз даражасида қолиб келмоқда. Бошқача айтганда, ғўзага солинган ўғитнинг ўртача 40 фоизи ҳосилни шакллантиришда қатнашмайди, шоли ва маккажўхори бўйича эса бундан ҳам ёмон. Фойдаланилмай қолган қисми оқава сувлар таркибида аста-секин дарёлар, кўлларга бориб тушади ёки тупроқнинг ҳайдалма қатламидан пастда тўпланади, бу билан ташқи муҳит экологиясига жиддий хавф туғдиради. Яқинда аспирант Ҳ. З. Ҳакимжонов тадқиқотлар ўтказиб, азот ўғитларидан оширилган дозада фойдаланиш тупроқда қолдиқ нитратларнинг кўп миқдорда тўпланишига олиб келишини аниқлади. Тошкент область Янгийўл районининг типик бўз тупроғида чигит экиш олдидан бир метр қатламда қолдиқ азот нитратлари йиғмаси гектар ҳисобига 569 килограммга, 10 метрли қатламда эса 4.800 килограммга етган.

Мавжуд аҳволдан чиқишнинг йўли борми? Ҳа, бор. Энг аввало ҳар бир хўжаликда худди Тўрақўрғон районидаги «Шарқ юлдузи» колхозидаги сингари омбор ҳамда механизациялашган кимёлаштириш пункти бўлиши зарур. Кейинги беш йил мобайнида Ўзбекистон ССР Министрлар Совети ҳамда жумҳурият Агросаноат давлат комитети томонидан бу масалада тўрт маротаба қарор қабул қилинди, аммо бир қадам ҳам олға томон силжиш рўй бермади. Бу ҳол кишида афсусланиш уйғотади, холос. Масала ҳар томонлама ўрганиб чиқилиб, шундан кейингина ҳукумат томонидан аниқ тарзда ҳал этилиши зарур. Бизнинг назаримизда, ҳар бир вилоятда кимё иншоотлари қурилишини олиб бориш учун ихтисослашган механизациялашган кўчма колонналар ташкил этиш мақсадга мувофиқ. У ҳам давлатнинг, ҳам колхоз, совхозларнинг объектлари қурилиши билан шуғулланган бўлур эди. Бундан ташқари кўчма колонналарни тегишли фондлар билан таъминлаш, уларга тегишли ресурслар ажратиш лозим.

Қишлоқ хўжалигида кимёлаштириш воситаларини ташиш, сақлаш ва фойдаланиш маданиятини тубдан кўтариш талаб этилади.

Масалан, кимё заводларидан ўғитларни ташишни олиб кўрайлик. Илгари пайтлари ўғитлар қопларга солиб жўнатиларди, энди эса сочма ҳолда юборилади, кимё заводлари истеъмолчининг розилигини олмай туриб стандартларни, ўғит нархини ўзгартираверадилар. Улар ўғитни реализация қилишдан (иттифоқ миқёсида 1989 йилда 1,5 миллиард сўм) жуда катта фойда кўрадилар, бу ўғитлардан колхоз ва совхозларда қандай фойдаланилаётгани билан асло қизиқишмайди.

— Маълумки, кимёлаштириш воситаларининг тўғри сақланиши ва фойдаланилишини таъминлаш, ташқи муҳитнинг ифлосланиши доимий ва пухта назорат қилиш йўли билангина уларни қишлоқ хўжалигида қўлланиш натижасида содир бўладиган салбий ҳолатларнинг олдини олиш мумкин. Жумҳуриятимизда экологик вазиятни яхшилаш борасида кўрилаётган тадбирлар ва муаммолар ҳақида гапириб берсангиз.

— Қуйидагича тартиб ўрнатиш зарур: тегишли органлар томонидан рўйхатдан ўтказилмаган, паспортли омбор сиғимларига эга бўлмаган колхоз, совхозлар кимёлаштириш воситаларини олиш ва фойдаланиш ҳуқуқидан маҳрум этилсинлар.

У ёки бу препаратни шунчаки ман этишнинг ўзи кутилган самарани бермайди. Масалан, жумҳурият санитария врачининг 15 майдан бошлаб сабзавот-полиз экинлари учун аммиак селитраси беришни ман этиш ҳақидаги қарорини олиб кўрайлик. Бошқа турдаги азот ўғитларига эса таъқиқлаш белгиланмади. Аммиак селитраси ман этилган экан, хўжаликлар селитрага нисбатан азот таркиби 13 фоиз кўп бўлган карбамидни олаверадилар. Хуллас, маъмурий ҳужжатлар қабул қилишдан наф йўқ.

Баъзи муаллифларнинг чиқишларидан гўё қишлоқда минерал ўғитлар қўлланилмаётган экан, демак, маҳсулотларда нитратлар ҳам бўлмайди, деган фикр туғилмоқда. Улар органик ўғитдан фойдаланилаётган жойларда ҳам ортиқча нитратлар тўпланиб қолишини билмайдилар. «Сельская жизнь» газетаси шу йил 21 май сонида ёзишича, Францияда таркибида кўп миқдорда азот бирикмалари бўлган чўчқа гўнгини тўпловчилар ҳавони бузибгина қолмасдан, балки ерости сувларини ҳам нитратлар билан заҳарлаганлар.

Қўлланишни билмаслик натижасида қанча-қанча ўғит ва кимёвий дорилар тупроқдан ювилиб, ҳавога чиқиб кетаётганини, атроф муҳитини зарарлантираётганини ҳамма биладими? Олимларнинг тасдиқлашларича, пестицидларнинг қарийб 80 фоизи умуман ўсимликка ҳазм бўлмас экан. Саноат оммавий равишда ишлаб чиқараётган пуркагичлар на сифатини ва на дорини тежамли сарфлаш ҳамда чанглашни таъмин эта олмаяпти.

Товар шакли номукаммал бўлгани учун ҳам азотли ўғитларнинг қарийб ярми ўсимликлар томонидан ҳазм қилинмаётир. Мутахассислар шуни яхши билишади: агар секин таъсир этувчи ўғитлар, ингибиторлар қўлланилса, азотдан фойдаланиш коэффициенти 80 фоизга қадар ошади. Аммо бизда бундай ингибиторлар йўқ. Мазкур муаммони саноат ҳам йиллар мобайнида ҳал этиб бермаяпти.

Жумҳуриятимиздаги мингга яқин колхоз ва совхозда бирорта ҳам агроном-агрохимик йўқ экан, кимёлаштириш воситаларидан малакали ва самарали фойдаланиш ҳақида қандай гап бўлиши мумкин?

Минерал ўғитлардан самарали фойдаланиш, гумус балансида камчиллик бўлмаслигини таъминлашда органик ўғитлар катта ўрин тутади. Минг афсуслар бўлсинки, бизда гўнг ва бошқа турдаги органик ўғитларга илмий асосланган ёндашув йўқ.

Ўтган йили жумҳуриятда ҳар гектар экинзорга 360 килограмм озиқли модда солинди, шундан минерал ўғитлар 301 килограммни (СССРда биринчи ўринда) ва органик ўғитлар 59 килограммни (еттинчи ўринда) ташкил этди.

Органик ўғитларга қўшган ҳолда солинган озиқли моддалар умуман солинган ўғитларнинг 16 фоизига тўғри келади. Бу кўрсаткич иттифоқ бўйича 33 фоиз, Украина, Белоруссия ва Болтиқбўйи жумҳуриятларида 42—37 фоиз. АҚШда эса бу кўрсаткич 61, Голландияда 63 фоизга тенг.

Гумуснинг тўлақонли балансини вужудга келтириш учун ҳар гектар ерга 16 тонна компост қилинган гўнг солиш талаб этилади, биз эса ўтган йили 4,9 тонна компост қилинмаган гўнг солдик.

Гўнгни, паррандаларнинг ахлати ва бошқа органик ўғитларни компост қилиш қандай натижа беради?

Бу энг аввало экологик вазифани ҳал этади. Фермаларда, паррандачилик фабрикалари ва чорвачилик комплекслари ён-атрофи ифлосланиши барҳам топади. Иккинчидан, касал тарқатувчи микроорганизмлар, ёввойи ўтларнинг уруғликлари йўқолишига ёрдам беради, учинчидан эса гўнгдаги озиқли моддаларнинг 80 фоизга яқини сақланиб қолади.

Органик чиқиндиларни компост қилишнинг кўзга кўриниб турган бундай афзалликларини колхоз ва совхозлар, қишлоқ хўжалиги органларининг кўпчилик раҳбарлари тан олишмаяпти, бугунги кунда биз гўнгнинг 90 фоизидан алмисоқдан қолган усулда фойдаланмоқдамиз.

Бир гектар ҳисобига минерал ўғитлардан фойдаланиш бўйича қуйидаги рақамларга эътибор беринг:

СССРда	— 99 кг
Ўзбекистонда	— 301 кг
Японияда	— 436 кг
Бельгияда	— 600 кг
Голландияда	— 800 кг

Бинобарин, минерал ўғитларни сақлаш ва улардан фойдаланишнинг илмий асосланган қоидаларига риоя қилишга ҳамма нарса боғлиқ.

Жумҳурият Соғлиқни сақлаш министрлигининг санитария хизмати томонидан барча колхоз, совхозлар, минерал ўғитлар ва пестицидлардан фойдаланадиган бошқа корхоналару ташкилотлар текшириб чиқилиши ҳамда кимёлаштириш маҳсулотларини харид қилиш учун уларга тегишли рухсатнома ёзиб берилиши зарур. Бизнинг хизматимиз эса санитария органларининг санитария паспорти мисолидаги рухсатномаси бўлган хўжалик ва корхоналарга кимёлаштириш воситаларини етказиб бериш шартномаларини тузиш билан шуғулланган бўлур эди.

Ҳар бир хўжаликда кимёлаштириш пункти бўлмаса, минерал ўғитларни илмий асосда қўлланишнинг амалда умуман иложи йўқ. Биз бундан 50 йил муқаддам ўғитларни кўз билан чамалаб солган эдик, ҳозир ҳам шундай қилмоқдамиз.

Мана шунинг учун 1,5—2 йил мобайнида ҳатто ҳашар йўли билан бўлса ҳам ҳар бир колхоз ва совхозда кимёлаштириш пунктини (агрокимё маркази) қуриш (таъмирлаш)ни ниҳоясига етказиш энг биринчи даражадаги вазифа деб ҳисоблаймиз.

Ўз-ўзидан равшанки, кимёлаштириш пунктларини очиш ҳамма хўжаликларнинг қўлидан келади, бу нарса кўп жиҳатдан колхоз ва совхозларнинг раҳбарларига боғлиқ. Аммо уларга амалий ёрдам кўрсатилиши, жумладан, қурилиш материаллари билан таъминланиши лозим. Агар кимёлаштириш пунктларини ташкил этиш ҳозиргидек суръатда борса, яна 20—30 йил керак бўлади.

Қишлоқ хўжалигида иқтисодий муносабатларни такомиллаштириш шароитида тобора кўплаб ёрдамчи хўжаликлар, ижарада ишловчи бригадалар, томорқа эгалари пайдо бўлишмоқда, янги муаммолар туғилаяпти. Шунинг учун ҳам уларнинг ёппасига ўқишини ташкил этиш, кимёвий дорилар билан муомала қилиш асосларини ўргатиш даркор.

Мен йил бошидаёқ Ўзбекистон ССР Министрлар Советига, Қишлоқ хўжалиги давлат-кооператив комитети раҳбарларига, шунингдек вилоят органларининг раҳбарларига мурожаат қилиб, экологик ва иқтисодий жиҳатдан жуда муҳим бўлган бу масалага эътиборни кучайтиришни илтимос этгандим, аммо ҳеч қандай натижага эриша олмадим.

Бирлашмамиз ўз ихтиёридаги озгина имкониятлар билан компост тайёрлаш ҳажмини 1,5—2 миллион тоннага етказмоқда. Бизда ишлаб чиқариш ҳажмини кўпайтириш учун моддий-техникавий база етишмайди.

Ўзингиз ҳукм чиқара қолинг: район ишлаб чиқариш отряди кам қувватли 10—12 та трактор билан (юк ортиш техникаси бўлмагани ҳолда) бундан ортиқ иш бажариши мумкинми? Ҳатто ихтиёримизда мавжуд РОУ-5, РОУ-6 маркадаги катта ҳажмли гўнгсочқичлар ҳам кучли тракторлар бўлмагани учун бекор туриб қолмоқда.

— Ўсимликларни ҳимоя қилишда турли хил кимёвий дорилар ишлатилмоқда. Маълумки, бу усул ҳам атроф муҳитни булғовчи манбадир. Дорини камроқ сарфлаш йўллари изланаяптими, умуман бу борада ижобий ўзгаришлар рўй берадими?

— Бу соҳада жумҳуриятда муайян ютуқларга эришилди. Ўсимликларни ҳимоя қилишнинг биологик усуллари кенг қўлланилаётгани туфайли кимёвий ишлов бериш ҳажми йилдан-йилга камаймоқда. Агар 1980 йилда кимёвий ишлов бериш 2,9 бараварга тўғри келган бўлса, 1988 йилда бир мартадан ҳам кам бўлди, ўтган йили эса ярим бараварни ташкил этди. Авиакимё ишлари салмоғи кескин даражада камайди. Ғўза баргини дорилашда авиацияни қўлланиш 10 баравар қисқарди. Кейинги ўн йил ичида қишлоқ хўжалиги зараркунандаларига қарши пестицидлардан фойдаланиш (олтингугурт препаратларидан ташқари) 10 баравар камайди ҳамда 1989 йили 6,6 минг тоннани ташкил этди.

Шу билан бир қаторда гербицидлар, дефолиантлар ва олтингугурт препаратлари қаторида пестицидларни сарфлаш ҳамон юқори даражада, ҳар гектар суғориладиган ер ҳисобига 11,6 килограмм, жумладан дефолиантлар 8,5 килограммга тўғри келади. Масалан, ўтган йили ҳаммаси бўлиб 85 минг тонна пестицид ишлатилди, шундан 70 минг тоннаси олтингугурт препаратлари ва дефолиантлардир. Агар олимларимиз кам нормада сарфланадиган янада самаралироқ дефолиантларни яратганларида эди, биз бугунги кунда ўн мингларча тонна заҳарли хлор бирикмаларини сочиб юбормас эдик. Магний хлоратидан воз кечганимизга 30 йил бўлди, эндиликда ҳам экологик жиҳатдан, ҳам агротехник жиҳатдан кераксиз ҳисобланган ана шу препаратга яна қайтдик. Кўриниб турибдики, фанимиз пахтакорлар олдида жуда қарздор. Олтингугурт препаратларини қўлланиш ҳақида шуни айтиш кераккй, ҳозирги пайтда унга қарши турадиган муқобил дори йўқ. Токка ун тушиши, ғўзанинг ўргимчаккана ҳашаротига қарши бир неча ўн йиллиқлардан буён олтингугурт препаратларини қўлланмоқдамиз.

Ҳозирги вақтда қишлоқ хўжалиги экинларини зараркунанда ва касалликлардан ҳимоя қилиш соҳасида бизда биологик усул катта ўрин тутади. Ҳимоя ишларининг умумий ҳажмида унинг салмоғи 70 фоиздан зиёдроқ. Бугунги кунда кимёвий усулларга муқобил ҳисобланган бир нечта янги ечимга эгамиз, яқин 2—3 йил ичида ғўза, дон, озуқа, сабзавот, полиз экинлари, боғ ва токзорларни ҳимоя қилишда кимёвий дорилар умуман қўлланилмайдиган бўлади. Фақат олтингугурт препаратлари қолса керак, чунки улар заҳари кам дорилар тоифасига киради.

Дефолиантлар ва гербицидларни қўлланиш соҳасида муаммо кўп. Улар ҳозирги пайтда ишлатилаётган пестицидларнинг умумий ҳажмида қарийб 60 фоизни ташкил этади. Мана шу масалада бизга фан жиддий ёрдам бериши керак.

Яроқсиз ва ман этилган пестицидлар аҳолида ҳақли равишда ташвиш уйғотаётган жиддий масала бўлиб турибди. Улар кейинги 10—12 йил мобайнида районлараро базаларимизда анчагина тўпланиб қолди. Ҳозирги кунгача 9,5 минг тонна ёки 25 миллион сўмлик шундай пестицидлар бор. Уларни балансдан чиқариш ҳамда йўқ қилиб ташлаш йўлларини топиш бугунги куннинг энг асосий вазифаси. Баъзи турдаги химикатларни заҳар қабрларига кўмиш талаб этилади, бошқаларини эса хавфи камроқ маҳсулот турларини ҳосил қилиш учун қайта ишлаш усули билан утиллаштириш керак.

Бунда икки масала ҳал этилиши зарур. Биз Ўзбекистон ССР Министрлар Советидан 1990—1991 йилларда юқорида тилга олиб ўтилган заҳарли химикатларни ҳисобдан чиқариш учун 25 миллион сўм ажратишни сўрамоқчимиз. Иккинчидан эса маҳаллий Советларнинг ёрдамида уларни белгиланган тартибда ерга кўмишни таъминлашимиз керак. Айни пайтда мавжуд заҳарли химикатлар омборларини таъмирлаш, кўчириш ҳамда янги қурилганларидан фойдаланиш масаласи ҳал этилиши лозим. Бунда кўпгина қийинчиликлар келиб чиқади. Масалан, Ғузор заҳарли химикатлар базасини бошқа ерга кўчириш лозим. Биринчидан, бу база 20 йил муқаддам санитария нормаларига мувофиқ қурилган эди. Ўшанда унинг атрофида аҳоли пункти бўлмаган. Якка тартибда иморат қурувчилар учун ер ажратишнинг белгиланган қоидалари бузилганлиги натижасида база атрофида аҳоли пункти пайдо бўлди. Энди санитария нормалари бўйича эса омборни бу ердан кўчириш керак. Ўтган йили «Кўкдала» совхозида омбор қуриш учун майдон танланди. Дахлдор комиссия танлов актини қонунлаштирди. Ҳозирги пайтда лойиҳалаш ишлари тугалланди, энди қурилишни бошлаб юбориш лозим. Аммо бунинг иложи бўлмаяпти. Чунки маҳаллий аҳоли норозилик билдирди. Масала чигаллашди. Нима қилиш мумкин? Бу ерда Советларнинг ёрдами зарур бўлиб қолди.

Ёки Оҳангарон районидаги янги, замонавий заҳарли химикатлар омборини олиб кўрайлик. Оҳангарон шаҳар Совети уни савдога ўтказиш ҳақида қарор чиқарди. Чиғириқ, Кучлук аҳоли пунктларига яқин жойлашган нобоп омборларда сақланаётган заҳарли химикатларнинг атроф муҳитини ифлослантиришидан кўп йиллардан буён жабр тортаётган одамлар энди нима қилишсин?

Табиатни муҳофаза қилиш идораларининг ижобий хулосасига қарамай, Оҳангарон шаҳар Совети томонидан чиқарилган бу бир ёқлама қарор бизнинг қўлимизни боғлаб қўйди. ДДТ, бутифос ва бошқалар сингари ўта хавфли заҳарли химикатларни утиллаштириш масаласини тезроқ ҳал этиш зарур. Химикатлар қанча кўп сақлаб турилса, идишлар ҳам эскириб нурайди, бутифос оқиб чиқиб ташқи муҳитни булғайди.

Минг афсуски, тегишли органларга такрор ва такрор мурожаат қилаётганимизга қарамай, ана шундай хавфли химикатларни утиллаштириш масаласи ҳал бўлмаяпти. Бироқ биз ҳозирги пайтда ўзимиз шартнома асосларида хўжалик ҳисобида ишлайдиган марказ ташкил этдик. Бу марказнинг бир гуруҳ олимлари бутифосни утиллаштириш йўли билан экологик жиҳатдан хавф-хатарсиз маҳсулотга айлантириш устида бош қотиришмоқда. Мазкур гуруҳ ўз олдига қўйилган вазифани қай даражада ҳал эта олишини биз ҳали билмаймиз. Бинолар, зарур шарт-шароит йўқ. Жумҳурият Министрлар Совети мазкур масалани кўриб чиқиб, бизга ёрдам бериши лозим.

Бутифосни қўлланишни ман этиш хусусида матбуот айниқса шовқин-сурон кўтарди. Мана энди у ишлатилмаяпти, тўрт йилдан буён 2,8 минг тоннага яқин ўта хавфли бутифосни сақламоқдамиз. Бирор киши қизиқса қанийди. Матбуот ҳам жим, гўё муаммо ҳал бўлгандек. Биз эса ўз ёғимизга ўзимиз қоврилиб, масаланинг ечимини тополмай гарангмиз. Бундай заҳарни утиллаштириш йўли бутун дунёда йўқ.

Юқорида айтилганлардан келиб чиққан ҳолда қуйидагиларни яна бир бор таъкидлаб ўтмоқчиман: бизда кимёлаштириш воситаларини қўлланиш маданияти жуда паст. Ишончли омбор сиғимларимиз, жуда майда томчилаб пуркаш учун аппаратлар, якка тартибдаги ҳимоянинг пишиқ-пухта воситалари йўқ. Мана ўн йилдан буён экологик маънода ўзини оқламаган ОВХ-28 ўрнига штангали пуркагичларнинг афзалликлари ҳақида гапириб келмоқдамиз, аммо масала ҳал бўлмаяпти.

Биз пестицидларни сақлаш ва қўлланиш маданиятини оширишимиз ҳамда сувда, тупроқда ва озиқ-овқат маҳсулотларида уларнинг қолдиқ миқдорини лозим даражада назорат қилишни йўлга қўйишимиз керак. Ана шу масалаларни ҳал этмасдан туриб, қишлоқ хўжалигида пестицидларни ишлатмасликни, экологик жиҳатдан соф маҳсулот етиштиришни талаб қилиш, юмшоқроқ айтганда, бачканаликнинг ўзгинасидир. Унутмаслик кераккй, пахтанинг 45—50 фоизи, сабзавот, дон ва озуқа экинлари ҳосилининг учдан бир қисмини биз минерал ўғитлар ҳамда ўсимликларни ҳимоя қилиш воситаларини ишлатиш ҳисобига олмоқдамиз. Гербицидларни қўлланмасдан туриб гектар ҳисобига 60 центнер шоли ёки 400 центнер пиёз олишни тасаввур қиласизми?!

Мана шунинг учун ҳам кимё воситаларини сақлаш, улардан фойдаланиш ва назорат ўрнатиш системасида қатъий тартиб бўлиши керак.

Кўп нарса мутахассисларга, бизларга боғлиқ. Наманганлик ҳимоячиларнинг тажрибаси бунга ёрқин мисолдир. Бу вилоятда аллақачонлардан буён шундай тартиб ўрнатилган: ҳар қандай колхоз ёки совхозда пестицидларни қўлланиш область ўсимликларни ҳимоя қилиш станцияси рухсати билангина амалга оширилади. Бу тартибга хўжалик раҳбарларидан тортиб вилоят раҳбарларигача — ҳамма риоя қилади. 1984 йилда Наманганда Бутуниттифоқ семинари ўтказилди, у ҳимоячиларнинг иш тажрибасига бағишланди. Афсуски, бу қимматли тажриба кенг ёйилмаяпти.

Қишлоқ хўжалик зараркунандалари ва касалликларига қарши курашнинг биологик усули хусусида икки оғиз сўз. Унинг ташаббускори бундан ўн беш йил муқаддам жумҳуриятимиз мутахассислари бўлишган эди. Иттифоқда биринчи марта бизда йирик биологик фабрика қурилиб, ишга туширилди. Тошкентда иттифоқда биринчи марта трихограмма урчитиладиган механизациялашган линияни оммавий равишда ишлаб чиқариш ўзлаштирилди. Кейинроқ эса бошқа энтомофаглар урчитиладиган линиялар ишлаб чиқариш йўлга қўйилди. Бугунги кунда жумҳуриятда 700 дан зиёд биолаборатория ишлаб турибди, уларда 500 та механизациялашган линия ўрнатилган. Ана шу лабораториялар кучи билан ғўзанинг 80 фоизига, жуда катта майдондаги боғлар, сабзавот ва озуқа экинларига ишлов берилмоқда.

Бироқ биологик усулнинг барча имкониятларидан тўлиқ фойдаланилаётгани йўқ. Кўпчилик биолабораторияларда ускуналар ростмана эскириб қолди, бинони иситиш ва совутиш масалалари ҳал этилмаган. Ҳозирга қадар ҳашаротларни тарқатишни механизациялаш масаласи ўз ечимини топгани йўқ. Биолабораторияларнинг бу ва бошқа камчиликлари улар колхоз ва совхозларга тарқатиб юборилганлиги учун содир бўлаяпти.

Бундан уч йил муқаддам Ўзбекистон ССР Министрлар Совети қабул қилган қарорда биолабораторияларни йириклаштириш кўзда тутилган эди. Афсуски, қарор қоғозда қолиб кетди.

Наманган биофабрикасининг тажрибасини ҳар томонлама ўргангач, шундай хулосага келдик: барча вилоятларда 20—30 механизациялашган линияга эга бўлган биологик марказлар барпо этиб, қолган лабораторияларнинг ҳаммасини тугатиш керак. Мана, баъзи қиёсий рақамлар: Наманган областида 2 та механизациялашган линияли ва икки филиалга эга бўлган биофабрика бутун вилоятни сифатли биоматериал билан таъмин этаяпти. Фарғона областидаги 66 та механизациялашган линияга эга ёки Намангандагига қараганда уч баравар катта ҳисобланган юздан ортиқ лаборатория эса ундан анча кам биоматериал бераяпти. Бунинг устига сифати ҳам яхши эмас. Сирдарё областида 49 та механизациялашган линияли 62 та лаборатория бор, аммо ярми ишламайди.

Агар жумҳурият ҳукумати бир қатор масалаларни ҳал этиб бермаса, бу вазифанинг уддасидан чиқишимиз жуда қийин бўлади. Энг аввало қурилиш ҳамда чет элдан ускуналар сотиб олиш учун маблағ билан таъминлаш манбаларини ҳал этиш керак. Биологик марказлар ташкил этишга эришсак, ўсимликларни ҳимоя қилишдаги ҳамма ишимизни биологик усулга узил-кесил ўтказиш имконига эга бўламиз.

Суҳбатдош:
Тоҳир МИРҲОДИЕВ.

Ривоят изидан

ХАЗИНА ЯШИРИНГАН СОЙ

Самарқанд областида Нурота тоғлари ва Туркистон тизмаларидан шиддат билан оқиб тушадиган кичик дарёлар, сойларнинг имкониятини ўрганиш давом этаяпти. Бу иш тажрибали мутахассис Г. Акобжонов раҳбарлик қилаётган «Самаркандгипроводхоз» институти ишлаб чиққан комплекс режа асосида амалга оширилмоқда. Институт мутахассислари сув омбори ва чоғроқ гидроэлектростанция қурилишига яроқли бўлган қирқдан зиёд сой борлигини аниқладилар. Улар ёрдамида азалдан суғориб келинган 40 минг гектар майдоннинг сув таъминотини яхшилаш, 17 минг гектар янги ер ўзлаштириш мумкин.

Институт 17 та гидроузел учун техника-иқтисодий асосларни ишлаб чиқди ва уларнинг баъзиларига лойиҳа-смета ҳужжатларини берди. Ҳозир бешта сойда гидроузел қурилиши бошлаб юборилган. Уларнинг ҳар бирида 7 миллиондан 19 миллион куб метргача оби ҳаёт тўпланадиган сув омборлари бунёд этилади. Қўшработ районидаги Ахчопсой сув омбори шулардан бири. Деҳқонлар, боғбонлар, чорвадорлар унга жуда катта умид боғламоқдалар. У «Самаркандсовхозводстрой» трестининг Пайариқ механизациялашган кўчма колоннасининг ишга тушириладиган объектлари программасига киритилган. Тоғли Ахчоп қишлоғи яқинидаги ушбу жой ҳақида бир неча асрлар илгариги воқеалар билан боғлиқ афсоналар тўқилган. Биз қишлоқ аҳли билан учрашиб улардан ажойиб тарихий ҳикояларни эшитдик. Айниқса қишлоқ оқсоқоли Жумабой Исломов эсдаликлари бизда катта таассурот қолдирди. Унинг айтишича, Абдуллахон Банди ҳақидаги ривоятлар Ахчоп аҳолиси ва қўшни қишлоқларда неча асрлардан буён авлоддан-авлодга ўтиб келмоқда.

Ахчоп ва бошқа қишлоқлар теварагида сув масаласи хийла чатоқ. Боғ ва токзорларни, сабзавот ва полиз экинларини суғориш, чорвачиликни ривожлантириш учун оби-ҳаёт муттасил етишмайди. Кўп йиллар бурун деҳқонлар бу ерда селни тўплайдиган сув омбори қурилиши учун ёрдам сўраб область ва республика идораларига мурожаат этишган. Гидроузелларни лойиҳалаштириш ва қуриш қонуниятларидан бехабар бўлган одамларда бундай ишонч қаёқдан пайдо бўлган? Жавоб ҳам ўз-ўзидан топилди: ота-боболаримиз сув иншоотлари қуришни яхши билишган. Демак, жойнинг қийин табиий-геологик шароитининг бунга дахли йўқ. Табиийки, яна савол туғилади: бу ривоятлар қайси манбалардан олинган?

«Сир» ўз-ўзидан очилди. Бундан тахминан 15 йил муқаддам бўлажак гидроузел тўғони учун жой танлаш мақсадида институтдан қидирувчилар келишди. Улар даставвал маҳаллий аҳоли билан учрашдилар. Ахчопликлар қидирувчиларга Банд тўғони ҳақида сўзлаб бердилар. Бунинг исботи сифатида тартибсиз ҳолда сойда кўндаланг бўлиб ётган тарошланган тошлар ҳамда сойнинг ўнг соҳилида сақланиб қолган пишиқ ғиштдан қурилган чоғроқ деворни кўрсатдилар. Омбор лиммо-лим тўлиб сув тўғондан ошиб кетмаслиги учун қурилган учта тик шахта-қудуқ қолдиқлари ҳам сақланмоқда. Булар вакилларни ғоят таажжубга солган. Орадан кўп ўтмай тадқиқотчилар собиқ иншоотнинг сақланиб қолган қисмига қараб бурунги бўй-бастини аниқладилар: тўғоннинг узунлиги 60—70 метр, баландлиги 20 метр. Қурилиш учун тахминан 25 минг куб метр пишиқ ғишт ишлатилган. Яқин орадан бундай хом ашё қазиб олинадиган карьер ҳам борлиги аниқланди. Ғишт теришда қадимдан ишлатилиб келинган ганч қоришмадан фойдаланилган. Чамаси Ахчопга яқин жойда гипс конлари ва ғишт пишириш печлари бўлган.

Эҳтимол, бу хом ашёлар Ўрта Осиё табиатининг машҳур тадқиқотчиси А. П. Федченко таърифлаган усуллар асосида қазиб олингандир. У 1869 йилда шундай ёзган эди: бу ерда гипс қазиб олинади ва шу мақсадда гипс қатламларига йўналган, аста-секин пастга олиб тушадиган тор йўлаклар қурилади...

Сув омборининг сиғими мутахассисларнинг тахминларига кўра камида 1 миллион куб метр бўлган. Бу миқдордаги оби ҳаёт манбаи аҳоли эҳтиёжини тўла қондирган.

Ахчоп ва қўшни қишлоқлар аҳолисининг тўғон номини бунчалик яхши билишига ажабланмасак ҳам бўлади. Абдуллахон тарихчиларга яхши таниш. У XVI асрда яшаган Бухоро амири. Ўша замон ўлчовига биноан хийла йирик ҳисобланган гидроузел амир иродаси, фармойишига биноан бунёд этилган. Ахмал Найман номи эса кўпчиликка таниш эмас. Аммо олдиндан айтиб қўяйлик, у ҳақда ҳам маълумотлар сақланиб қолган. У амир фармойишига кўра, Ахчопда тўғон қурилишига раҳбарлик қилган. Замонавий тил билан айтганда, қурилишнинг бош инженери бўлган. Яна савол туғилади: бу маълумотлар қаердан олинган? Ахир бу одам ҳақида тарихий манбаларда ҳеч нарса ёзилмаган-ку. Бунинг ҳам яққол исботи бор. Найманга она шаҳри Бухорога қайтиш насиб этмади. Тўғон қуриб битирилгач, кўп ўтмай вафот этди. Унинг хайрли ишидан миннатдор деҳқонлар Найманни мусулмон урф-одатларига биноан маҳаллий қабристонга дафн этдилар. Унинг қабри ҳанузгача бор, атрофи супуриб-сидирилган, озода қабрни ҳар бир аҳоли адашмай кўрсатади. Мармар қабртошда унинг исми ўйиб ёзилган.

Ўрта аср бунёдкори номини турли давр авлодлари ана шундай эъзозламоқдалар, унинг хайрли иши, билими, ажойиб меҳнатсеварлигини миннатдорчилик билан хотирламоқдалар.

Қадимий иншоотни ким вайрон этди? Биз Г. Акобжонов билан суҳбатлашганимизда у қуйидаги тахминни айтди: чамаси тўғон кучли селлар зарбасига дош беролмай аста-секин нурай бошлаган, боз устига қаровсиз қолган. Емирилиш чап қирғоқдан бошланганга ўхшайди, чунки тўғоннинг шу томони яхлит тик қояга жипс туташмаган. Эҳтимол Найманнинг бирдан-бир хатоси ҳам шудир.

Зеро, буларнинг бари тахмин, холос. Табиийки, ёдгорликни муҳофаза остига олиш, тадқиқотларни давом эттириш зарур. Унинг дастлабки кўринишини тиклаш, қадимий Самарқанд ерида яна битта сайёҳлар йўлини очиш ҳақида таклифлар ҳам айтилмоқда.

Акобжонов очган янгилик диққатга сазовор.

— Ахчопсой сув омбори лойиҳасининг муаллифи, инженер сифатида янги тўғон қурилишини эскиси ўрнида тиклашни таклиф этганимда ёдгорликдан нишон қолмасди, — дея ҳикоя қилади у. — Шуни тан олиш керакки, қадимий қурувчи-мироблар тўғон учун шундай яхши жой танлашганки, унга гидроиншоотларни лойиҳалаш ва қуриш бўйича замонавий талаблар нуқтаи назаридан бирор эътироз билдириш маҳол. Боз устига қадимий усталар маҳаллий қурилиш материаллари запасларининг яқин орада жойлашганлигини ҳам инобатга олишган. Яширишнинг ҳожати йўқ, қадимги усталарнинг инженерлик салоҳияти бизнинг ҳозирги ишларимизга ҳам хийла кўмаклашди. Бироқ бу биз уларнинг барча ўй-фикрларини такрорладик, деган гап эмас. Янги иншоотни эскисига сира қиёслаб бўлмайди. Унинг баландлиги 40 метрдан зиёд, узунлиги эса салкам ярим километр эканлигини айтиш кифоя. Табиийки, янги тўғон эскисининг ўрнидан сал юқорироқда бунёд этилаяпти. Шундай экан, Найман ва юзлаб номи унутилган усталар қўли билан бунёд этилган иншоот сув остида қолиб кетмайди.

Пировардида сув омборини ишга тушириш муддатлари ҳақида тўхталмоқчимиз. Абдуллахон Банди тўғонини қуриш учун қанча вақт кетганини айтишимиз қийин. Бироқ Ахчопсойдаги ҳозирги сув омборининг қурилиши ўн бир йилдан буён давом этаяпти. Бундан уч йил бурун ишни ниҳоясига етказиш мўлжалланган эди. Уддалай олишмади. Энди эса жорий йилда битказилади, дейишмоқда. Бироқ бунга ҳам умид боғлаш қийин. Чунки ишнинг тақдири юқорида номи қайд этилган механизациялашган кўчма колонна ҳамда пудратдош ташкилотларнинг ғайратига ҳамда... бўлажак сув омборининг тубидан олтин рудасини қазиб олаётган despite кончиларга боғлиқ. Ахир хазинани сув остида қолдириб бўлмайди. Мана сизга бағрида хазина яширган сойнинг яна бир сири. Ҳолбуки, бу лойиҳачиларнинг ҳам, қурувчиларнинг ҳам етти ухлаб тушига кирмаган.

Самарқандда тоғ дарёларининг имкониятларини ўзлаштириш давом этаяпти. Навбатдагиси — шу райондаги Оқтепасой сув омбори қурилиши. Бу ерда ҳам кутилмаган ҳангомалар чиқиб қолиши ажаб эмас. Тоғлар бағрида сирлар кўп...

Н. ШАКАРОВ,
И. АХМЕТОВ,
«Қишлоқ ҳақиқати» мухбирлари.
Самарқанд области.

ҚИСҚА САТРЛАР

БУВАЙДА. Горький мавзеида фойдаланишга топширилган тўрт қаватли янги турар жой сув, табиий газ билан таъминланган. Мазкур биноларнинг биринчи қаватлари ноҳия маиший хизмат кўрсатиш бирлашмаси ихтиёрига берилган. Бу ерда сартарошлик, янги пойабзал тикиш, тикувчилик, кўрпа қавиш, сурат олиш, енгил машиналарга қопламалар тикиш бўлимлари хизмат қилмоқда. Эндиликда Пушкин ва Горький мавзеси меҳнаткашлари эҳтиёжларини қондириш учун район марказига боришдан халос бўлдилар.

Н. РАҲМОНОВ.

* * *

САМАРҚАНД. Сиёб колхоз бозорида ишлай бошлаган «Ўрмон саховатлари» дўконида вилоят ўрмон хўжалиги корхоналари цехларида ишлаб чиқарилган ҳар хил рўзғорбоп буюмлар: хўжалик ва гул саватлари, супургилар ва бошқа буюмлар сотилмоқда.

Бундан ташқари ёрдамчи хўжаликларда етиштирилаётган мева-сабзавотлар, ёнғоқ, писта ва бошқа маҳсулотлар ҳам элга тортиқ қилинмоқда.

И. НЕЪМАТОВ.

* * *

МОСКВА. Райондаги «Октябрь 60 йиллиги» хўжалигида 300 ўринли клуб фойдаланишга топширилди. Унинг ёнида янги чойхона бунёд этилмоқда.

Ғ. ПАРПИЕВ.

* * *

МАРҲАМАТ. «Октябрь 50 йиллиги» колхозининг Бўрибоши қишлоғининг мўъжазгина боғида «Баҳор» кашшофлар лагери жойлашган. Бу йил болалар учун яна бир қулайлик — даволаниш имконияти яратилди. Қўшимча бинолар қурилиб, замонавий тиббий асбоб ускуналар билан жиҳозланди. Эндиликда сўлим масканда 2400 дан ортиқ ўқувчилар дам олиб, даволанишлари мумкин.

Ш. ТЎПАЕВ.

ЯНГИ ОРОМГОҲ

Саратоннинг сахий офтоби олтин сандиғини очгандай бутун бойлигини намойиш қилмоқда. Унинг саховатидан тоғлар чўққисидаги кумуш қорлар музқаймоқдай эриб бормоқда, дарёю анҳорлар тўлиб-тўлиб, тўлқинланиб оқмоқда. Она юрт боғлари шарбат тортган ноз-неъматлардан сархуш. Ранг-баранг гулларга чулғанган оромгоҳлар қўйни ҳар қачонгидан гавжум.

Йил бўйи эл дастурхони тўкин бўлсин деб тер тўккан соҳибкорлар, мамлакат қудратини, минтақа иқтисодиётини мустаҳкамлаш йўлида ҳалол меҳнат қилган пахтакорлар қатори она замин бағридан бебаҳо бойлик изловчилар захмати ҳам таҳсинга сазовор. Улар Ватанга зар либос кийдириш, пинҳон хазинасини очиб ер юзига кўз-кўз қилишдек улуғ мақсадга эришмоқ учун қишни қиш, ёзни ёз демай, тоғу тошлар орасида ойлаб туну кунларни бедор ўтказадилар, оила — бола-чақалари, ўз саломатликлари ҳақида ўйлашга вақтлари бўлмайди.

Тошкент вилоятининг Ғазалкент шаҳри яқинида бунёд этилган янги соғломлаштириш маскани ана шу ўзбек маъдан изловчиларига туҳфа бўлди. «Ташоблагропромстрой» тресги жамоаси кучи билан қад кўтарган «Геолог» оромгоҳида ошқозон-ичак ва нафас олиш органлари касалликларига учраган 200 киши бир йўла дам олиб, ўз саломатлигини тиклаши мумкин.

СУРАТДА: илк даволанувчилар оромгоҳнинг ҳордиқ чиқариш хонасида.

Р. НУРИДДИНОВ олган сурат. (ЎзТАГ).

Нон ҳамиша азиз ва муқаддас. Зеро, инсон ўз ҳаётини бу бебаҳо неъматсиз тасаввур эта олмайди. Масаллиқ сифатида ун ва шакар солиниб пиширилган ширинликлар эса нон қатори дастурхон кўркига кўрк, файзига файз қўшади.

Дўстлик район умумий овқатланиш идорасига қарашли қандолатчилик цехи ходимлари турли хил хуштаъм маҳсулотлар тайёрлаб, 2-боғдорчилик совхози меҳнаткашларининг олқишига сазовор бўлишмоқда. Бу ерда кунига 500 сўмликдан зиёд ноз-неъмат ишлаб чиқарилаяпти.

СУРАТДА: кунлик топшириқни ошириб адо этаётган Олтиной Сафарова ва Юлдузхон Шамсиева иш устида.

Н. МУҲАММАДЖОНОВ олган сурат.

ГУЛЛАДИ

ИНТЕРМЕДИЯ

Колхоз идораси олдида яп-янги «Газ-24» машинаси тўхтади. Ундан савлатли меҳмон тушиб, ичкари кирди. Раиснинг қабулхонасидаги стол ёнида чуст дўппини бостириб олган киши ўтирибди. У меҳмонни кўрди-ю, ўрнидан туриб, қўлини кўксига қўйди.

Мезбон: Ассалому алайкум, хуш келибсиз.

Меҳмон: (Бош қимирлатиб алик олгач, чап тарафдаги сунъий чарм қопланган эшикка имо қилди): Ўзидами?

Мезбон: Йўқлар.

Меҳмон: Қаёққа кетган?

Мезбон: Кечирасиз, айтгани йўқ.

Меҳмон: (Ўнг тарафдаги эшикка ишора қилди): Ўринбосари ўзидами?

Мезбон: Эшик берк.

Меҳмон: Партком қаёқда?

Мезбон: Билмадим.

Меҳмон: Бош бухгалтер...

Мезбон: Йўқ.

Меҳмон: (Жаҳли чиқиб) Ким бор ўзи бу ерда?

Мезбон: Мана, мен борманку?!

Меҳмон: Бошлиқлардан ким бор, деяпман.

Мезбон: Ҳозир бу ерда энг катта бошлиқ менман, ака!

Меҳмон: Сиз бошлиқсиз? (Ажабо, дегандек елка қисди).

Мезбон: Ҳа, шу бинони ижарага олганман. Демак, бошлиқман, хўжайини десангиз ҳам хафа бўлмайман.

Меҳмон: Ижарага олгансиз, қандай қилиб?

Мезбон: Шундай, отлиқлар ёғли жойларни ижарага олиб бўлишди. Пиёда эмасманми, менга шу иморат тегди. Ҳозир ундан унумли фойдаланиш режаларини тузиб ўтирувдим.

Меҳмон: Сиз мени мазах қилаяпсизми?

Мезбон: Худо сақласин, ростини айтаяпман.

Меҳмон: Отлиқлар деганингиз раис, партком, агроном...

Мезбон: Ақлингизга балли! Чала саводроқ одамман. Тушунтиролмаганим учун айбга буюрмайсиз.

Меҳмон: Ҳм... Қани, айтингчи, раис нимани ижарага олди?

Мезбон: О, раисимиз энг сергўшт, авф этасиз, сув ўрнига мой оқадиган жойни танладилар. Асли қассобнинг боласида, қишлоғини ҳам Галақассоб дейишади.

Меҳмон: Саводингиз чала бўлса ҳам, устаси фаранг кўринасиз Хўш, раис...

Мезбон: Э, биродар, саводни юзга солгунча бир шапалоқ тортинг. Ғиринг десам, тил тортмай ўлай, милисага ҳам ғилипон қилмайман. Ўзингиз гапниг бердисини айтгани қўймаяпсиз, Майли, ҳаммасини чўртта-чўртта айтганим бўлсин. Эшитинг: раисимиз сўқимларни, зоотехник чўчқаларни, муовин соғин сигирларни, яна биттаси товуқ ва хўрозларни, агроном бедазорларни...

Меҳмон: Бўлди-бўлди. Ҳаммасига тушундим.

Мезбон: (Қувониб) Мана, бу ўғилбола гап, биродар.

Меҳмон: (Кетишга чоғланиб) Хайр.

Мезбон: Маъзур тутасиз, сўраганнинг айби йўқ. Ўзингиз ким бўласиз?

Меҳмон: Менми? Мен, райкомнинг янги котиби бўламан.

Мезбон: А! (стулга ўтириб қолади, меҳмон чиқиб кетади). Отам раҳматли меъёридан ошган ҳазилнинг охири ёмон бўлади, уни жойида ишлатгин. Танимаган-билмаган одамлар олдида оғзингдан гуллама, дерди-я. Мана гулладинг. Мевасини кутиб ўтиравер энди, галварс!

Ренат РАҲИМОВ.

СПОРТ ахбороти

ЯХШИ НИЯТ ЎЙИНЛАРИ

Бугун Сиэтл (АҚШ)да яхши ният ўйинларининг тантанали очилиш маросими бўлади. Бутуниттифоқ биринчиликлари, Европа, жаҳон чемпионатлари ва олимпия ўйинлари совриндорларидан иборат мамлакатимиз терма командаси программадаги 21 турнинг барчасида иштирок этади. Жами 183 та медаллар комплекти учун мусобақалар ўтказилади. Эркаклар ўртасида 111, аёллар ўртасида 70, аралаш баҳсларда 2 та медаллар ўз эгаларини кутмоқда. Спортнинг ёзги турларига қишки икки тур — шайбали хоккей ва фигурали учиш қўшилган.

Совет делегациясида жами 650 киши бўлиб, шундан 420 нафари спортчи, қолганлари тренерлар, ҳакамлар ва расмий шахслардир.

НИШОННИ АНИҚ ОЛИБ

Москвадаги «Динамо» мерганлик манзилгоҳида мамлакатимизнинг кучли спортчилари жаҳон чемпионатининг саралаш мусобақалари олдидан ўз маҳоратларини синаб кўрдилар. Унда ҳаммаси бўлиб 18 нафар мерган ғолиблик учун баҳс юритди. Хандақ деворига отишда айниқса киевлик Дмитрий Монаков ўзини кўрсатди. У жами 215 очко жамғариб, ҳурмат шоҳсупасининг юқори поғонасига кўтарилди. Кейинги совринли ўринлар москвалик Максим Жилин (209) ва Сергей Любомиров (208)га тегди.

Доира деворга отишда эса ригалик Борис Тимофеев зафар қучди. Таллинлик Петэр Пякк иккинчи, ленинградлик Андрей Данилов учинчи ўринни эгалладилар.

КУЧЛИЛАР САРАЛАНДИ

Москвада ёш теннисчилар ўртасида Европа биринчилиги давом этаяпти. Иштирокчилар мусобақанинг дастлабки куниданоқ ҳал қилувчи босқичда қатнашиш учун бор маҳоратларини намойиш қилдилар. Жумладан, биринчиликнинг учинчи куни кишинёвлик Юрий Горбан нимчорак финалида иштирок этиш ҳуқуқини қўлга киритди. У голландиялик Шен Шхалкюн билан бўлган учрашувда 6:1, 6:3 ҳисобида ғалаба қозонди.

Минсклик Анна Смошкова ҳам медаллар учун курашни давом эттирадиган бўлди. Анна голландиялик Ким де Вайле билан бўлган баҳсни ўз фойдасига якунлади — 4:6, 6:4, 6:2.

МУҲИМ ҒАЛАБА

Малайзияда аёллар ўртасида баскетбол бўйича жаҳон чемпионати давом этмоқда. Куни кеча чорак финал учрашувлари бўлиб ўтди. «В» гуруҳида қатнашаётган мамлакатимиз терма командаси баскетболчилари Австралия терма командасини 70:60 ҳисобида енгиб, ярим финалга чиқишди.

БИЛЛУР СОВРИН БАҲСИДА

Душанбенинг «Помир» ва Свердловскнинг «Уралмаш» командалари ўртасида СССР кубоги учун иккинчи учрашув бўлиб ўтди. Маълумки, дастлабки матчда свердловсклик футболчилар 3:2 ҳисобида ғалаба қозонишган эди. Такрорий учрашув ҳам ана шундай ҳисобда душанбеликлар фойдасига тугади. Қўшимча белгиланган вақтда ҳисоб ўзгармади. Натижада 11 метр белгидан жарима тўплари тепилди. Бунда омад «Уралмаш» томонида бўлди — 4:2.

Муҳаррир
А. Ғ. МУХТОРОВ.

Ойнаи жаҳонда

21 ИЮЛЬ, ШАНБА

● ЎзТВ I

9.00 «Ассалому алайкум». Мусиқий кўрсатув.

*

10.00 «Болалар — бизнинг келажагимиз». Кинопрограмма.
10.40 «Нон — бебаҳо бойлигимиз». Абулқосим мадрасасида бўлиб ўтган нон байрами ҳақида.
11.20 Султонали Болғабоев. «Қиз йигирмага тўлганда». Тошкент Давлат Маданият институти битирувчиларининг диплом спектакли.
12.45 «Амалий давра суҳбати».
13.45 «Ёшлик» студияси кўрсатади. «Замин нидоси».
14.15 «Дўстлик» программаси.
15.35 «Ғалла —ризқ-рўзимиз».
16.05 «Қизни топинглар». Бадиий фильм («Озарбайжонфильм»).

Тижорат кўрсатуви

17.30 «Давр тақозоси билан». Хўжайли пахта тозалаш заводи.

*

18.05 «Хўтикча». Мультфильм.
18.15 «Санъат ғунчалари».
19.00 «Ўзбек тилини ўрганамиз».
19.30 «Ахборот» (рус тилида).
19.45 «Оламга саёҳат». Кинокўрсатув.
20.30 Москва. «Время».
21.00 Оқшом эртаклари.
21.15 «Мусиқа жавони».
22.00 «Ҳафтанома».
22.40 Ойнаи жаҳонда биринчи марта. «Қўғирчоқ». Бадиий фильм. 1—2-сериялар («Мосфильм»).

● ЎзТВ II

ДУШАНБЕ КЎРСАТАДИ:

9.00 «Савту калом». Адабий-мусиқий кўрсатув.
9.50 «Офарин!». Конибодом, Ўратепа шаҳарлари ҳамда Ленин ноҳияси санаторий мактаб-интернатлари командалари мусобақалашадилар.
10.50 «Аэропортдаги ҳодиса». Бадиий фильм. 2-серия.

* * *

18.15 «Аэропортдаги ҳодиса». Бадиий фильм. 2-серия.
19.30 «Новости».
19.50 «Забои чистї». Тасвирий санъат.
20.30 Москва. «Время».
21.00 «Ҳикмати рўзғор». Миниатюралар телетеатри.
22.00 «Ахбор».
22.20 Эстрада оркестрининг концерти.
23.20 «Балияда байрам». Телефильм.

● МТ I

6.00 «120 минут».
8.05 Халқ қўшиқлари байрами. «Салют» Маданият саройи «Весняночка» ансамбли ижро этади.
8.35 «Онам, дадам ва мен» (болаларда диатез. Сабзавотлардаги нитратлар).
9.05 «Умринг боқий бўлсин, Ер!».
10.05 «Партнёр». Тижорат хабарномаси.
10.35 «Ёз» (Литва телефильми). Премьера.
11.55 «Бурда моден» таклиф этади...
12.25 «Ғолиблар».
13.25 Мультфильмлар: «Шум мушукча», «Лабиринт».
13.50 Н. Латинский чалади (скрипка).
14.20 Тараққиёт. Ахборот. Реклама.
14.50 Мулоқотни Останкино олиб боради. Телевидение қандай бўлиши керак.
15.50 «Модест Мусоргскийлар авлодидан». Фильм-концерт («Лентелефильм»).
17.00 Сиёсий мулоқотлар.
18.00 «Бағишлов». Телевизион ҳужжатли фильм премьераси («Союзтелефильм» ижодий уюшмаси).
18.15 «Халқаро панорама».
19.00 Н. Губенко фильмлари. «Тақиқланган зона» («Мосфильм»).
20.30 «Время». Янгиликлар телевизион хизмати.
21.00 «Бахтли тасодиф». Оилавий телевикторина.
22.10 Оммабоп куй янгиликлари. «А» программаси».
00.40 «ТСН». Янгиликлар телевизион хизмати.

● МТ II

7.00 Эрталабки бадан тарбия машқлари.
7.15 «Қизғиш томоқ». Мультфильм.
8.35 «Етти солдатча». Бадиий фильм, субтитр билан (М. Горький номли киностудия).
8.45 Рус тили.
9.15 «Аргонавтлар». Мультфильм.
9.35 «Совет Россияси» видеоканали.
12.00 Яхши ният ўйинлари. Спорт гимнастикаси. Сузиш. АҚШдан кўрсатилади.
15.25 Н. В. Гоголнинг экранлаштирилган асарлари. «Диканька қишлоғи оқшомлари» («Укртелефильм»).
16.55 Коллаж (реклама, ахборот, эълонлар).
17.00 Яхши ният ўйинлари. Волейбол. Хотин-қизлар. АҚШ—СССР терма командалари. АҚШдан кўрсатилади.
18.00 «Сўнгги ҳамла». Телевизион бадиий фильм (Ереван).
18.50 «Экранда Сибирь». Киножурнал.
19.00 «Время». Янгиликлар телевизион хизмати (сурдо таржимаси билан).
19.30 Тунингиз хайрли бўлсин, кичкинтойлар! «Қизча ва фил». 1-қисм.
19.45 «Черногоранинг муҳаббати ва ғазаби». Телевизион ҳужжатли фильм.
19.55 Яхши ният ўйинлари. Марафон. Эркаклар. АҚШдан олиб кўрсатилади.
22.20 Иттифоқдош жумҳуриятлар кинопублицистикаси. «Фуқаро Чепижконинг ҳаёти ва ўлими». Телевизион ҳужжатли фильм премьераси (Кишинёв).

Тунги сеанс

23.00 «Грузия-фильм» студиясининг қисқа метражли телевизион бадиий фильмлари: «Лимонли торт», «Тоғларни забт этувчилар», «Уч куёв».
23.55 «Қўшиқчи». Телевизион бадиий фильм (ГДР).

«ҚИШЛОҚ ҲАҚИҚАТИ»—«СЕЛЬСКАЯ ПРАВДА»
Газета Центрального Комитета Компартии Узбекистана
Выходит на узбекском и русском языках.

БИЗНИНГ АДРЕС: 700083, ТОШКЕНТ, ЛЕНИНГРАД КЎЧАСИ, 32

ТЕЛЕФОНЛАР: Муҳаррир ўринбосарлари — 33-44-43, 32-56-21, 33-16-27-, 32-54-41, Масъул котиб. — 33-09-93, 32-56-26. Масъул котиб ўринбосарлари — 32-56-25, 32-54-48, 32-54-47. Партия турмуши бўлими — 33-54-33, 32-56-22. Совет қурилиши бўлими — 32-56-34. Деҳқончилик бўлими — 33-54-33. 32-56-35, 32-54-51. Чорвачилик бўлими — 32-56-33. Қишлоқ қурилиши бўлими — 32-54-44. Маданият, адабиёт ва санъат бўлими — 32-56-36, 32-56-39. Ахборот ва спорт бўлими — 32-54-46, 32-56-39. Хатлар ва оммавий ишлар бўлими — 32-54-52. Таржима бўлимлари — 32-56-31, 32-54-54, 32-54-55, 32-56-28. Иллюстрация бўлими — 32-58-79. Эълонлар бўлими — 33-81-42.

Р. — 60208. Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси. Тошкент шаҳри. Д. 1229. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12